

ר' אהרן משה אבן שמשון

ב וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו : וְקָרָאתָ לִי עַם מִשְׁחָה וְאָמַר יְהוָה

לקח בדיד

רשי

(ד) דקיל מדלג אמר וידבר אלהים אל משה לאמר, אלג אמר ויאמר אליו וכו' הרי הפיל אמירה מדשה, ומה נאמר לו דביבאר ראשון (אודיה), ובפרט שסלו מזמר שהרי נאמנו דיעור קיימין שהתחיל הקדיה לדבר אליו ויאמר ה' אל משה עתה תראה ולא הפסק בשום דיעור (מיל), אלג ודאי זו דיעור בפני עמנו, ובהנהגה שפי' חיבת אלהים כאן דין אשר נמשפט יעמוד דרך, והבי' לא היה זה שום דיעור ואמירה, אלג אמר הכתוב שכל הפרשה נבאה דיעור אמו משפט, פי' אמר אלה הקדיה בפנינו משפט ומובנה דיעור קשה (ג"א), או אשר שהכתוב העלים והשמיע

דברי הנוכחה לכבוד משה, וכמו שאמרנו נמדדש שסוחמו היה למען הלהת ישראל (אודיה), או אפשר שהכתוב מודיענו שמה שאמר לו עתה תראה וכו' הם דברי משפט, וכמו שדרשו ז"ל ולא תראה במלחמת ל"א מלכיה, ומה שאמר הכתוב אח"כ ויאמר אליו וכו' ואלו וכו' אין אלו דברי הנוכחה אל משה על שאלמו למה זה שלחתיך, דלמקן, משא"כ לפי הדרכים שמיני רשי' בשוקוק מקולר רוח כל הפרשה מוכחה למשה לפניו אל מעלה (רא"ש), ולא אמר דיעור אמו מוכחות וכדומה, שזה מליצה מלשון הכתוב (מ"ב כ"ה ר) וידברי אמו משפט (סודיה): (ה) פי' מה שאמר למה הרעוה לא אמרה בלשון שאלה ותמונים אלג הקשה לדבר, ומה הכפל, לדבר ולומר" (ד"ד): (ו) הם האנשים אשר התהלכו לפני, ויש גירסא למתהלכים לפני בשמים פי' ולא שאלוני שום שאלות) ומאמר זה "אמי ה"י כולל בקיטר מה שמפרש הכתוב עמנו יארל וכו' וגם הקיימותי וכו', ואומר ולא נאמנו שלחתיך פי' מדברך שאמרת "הרע לעם" וראה שנתרן שאין שום חלילה טוב בשליחותך אלג מה שהכניד עליהם העבודה, ולא כן הוא, שהכניד העבודה חלויה לטוב להם לקיים העושה האבות להכניד לבם ולמלאות פאתם לקיים וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואתר' ק ילכו ברשע גדול (רא"ש): (ז) הוסיף רשי' חיבת הראשונים להדגיש ולהראות שאין אלו השגטים או צנינים הגם שהחננים, כי המדובר כאן מן הנריש שעשי' עם אברהם יצחק ויעקב (ג"א): (ח) פי' הגם ששם הו"ה צ"ה בכל מקום הוא מדה הרחמים, אלג הכא יש בו ג"כ בונה אחרת, כי שם זה מורה על חמיפת עמוסו ויבדך מקור האמת, סמנו אמת, ה' אלהים אמת, להשוות הכל על קו האמת, לשלם לכל מה שנגיעו כן לטוב והן לרע, והראים שאפילו במקומות שהענין הוא נאמן להפרע אמר ג"כ אליו ה' (ג"א):

אור החיים

ב. וידבר אלהים וגו' לריך לדעת מה דיעור אלהים"י. גם הודעת אליו ה' אחר שכבר אמר לו למעלה וזרן השם ויאמר לו (ג' ט"ו) זה שמי לעלמי. אכן להיות שדיבר משה לפני אל נורא ואיום דברים שאינם מהמוסר ובפרט לפני מלך גדול, ודבר זה נמשך ללד שבראש לו פנים נחמקה פנים שמתות הרשומים בשם הו"ה, לזכ הראכו ה' פנים של מורה שכם בחינת הדיון הרשומים בשם אלהים, והוא אומר וידבר אלהים

אור בהיר

(א) כי האמר אליו ה' ואלו וגו', על זה נאמר למידה נאמר. (ב) ופירשו במקומו שם הו"ה הוא שם הכולל ישיני בכל הדיבורים, ואם ק אין לומר שמודיעי ה' שמה מדבר עמי בחינה זו, שסבר ידענו זאת. (ג) פירוש דיעור זה לא נאמר לו כלום, אלג הוא

1

R. Simon

שכרי הוא מדבר עמו בפנים הנוראים) וכן, עוד ירצה על זה בדרך וידבר אלהים פי' דבר אמו משפט ומה הוא המשפט כי טעמו עונת הנשמת ואמר אליו ה' פי' איך אהב מייחס יני מדה רעב ב"מ והאמר אליו למה הרעוה ואלה אמר ה' ומדתי מדה החסד והרחמים וטוב אני לכלי, וכמו שכן אמר הכניא (אינה ג') מפי עליון לא תאל הרעוה כי אם הטובות, ומה שאמר שם והטובי) הוא על בחינת פרע טוב אחד) שהוא נכיות אדם לדיק לא יגזר ה' דבר כן אלג ביד כל אדם לנחור בסוב. ותמלא שכל פעם שחכור ה' זכרון השלום הרע לעושי רשעה וידקדק לומר (ש"א כ"ד) כי מרשעים יאל רשע וכן הוא אומר (ירמי' ב') היסרך רעתך, (ישעי' ס"ד) ותמוגו ביד עמינו, (איוב ט') וישלחם ביד פשעם, מה שאין כן הטוב (הכלים פי"ה) ה' יתן הטוב, (שם קמ"ה) טוב ה' לכל, ומעסה לו יסיה שעברה לרב על ישראל מי יודע אם היו חייבין כן ועונם גרם או ללד הקודם להכלום גזירת העיניו, או ללד קלה מהם שלא האמינו כראוי וכדומה, והקד רואה כי בזקנים חזרו לאחוריהם ולא הלכו עם משה לפני פרעה כחיותה ז"ל (שמור"ר ה') ובקפיד ה' עליהם באופן כי מהם יאל לכה דבר זה, ואיך הוליא מפיו דברים נכרים לומר למה הרעוה. עוד ירצה על זה בדרך להיות שאמר משה למה הרעוה למה שלחתי בזה השמוכה, כנגד למה הרעוה דיעור אמו קשה שדיבר לפני אלהיו בלא דרך כבוד והעלים הכתוב בדצריס"י ללד כבודו של משה, או אפשר שאמר לו שיעמודו במשפט על זה צפת משפט"י, וכנגד למה שלחתי כשיב ואמר אליו אליו ה' פי' רחמן אני לזכ לא יכולתי לסבול ראה ישראל בלבר עד עת קן והקדמתי לשולחך קודם כגעה הקן להקל מעל ישראל בנרש של בגלות, והשוכה זו אינה לודקה

אור בהיר

הקדמה לאמירה, לומר שהאמירה שנתנה אמר קן היה דביבור קשה ובמדת אלקים. (ד) פירוש הגם ששם הו"ה דיעור אליו, והראים שאמר אליו ה', אף על פי כן דיעור משפט, כאומר וידבר אלקים. (ה) זה הוא המשפט, שהוא דמי מוסר בדרך הגלות. (ו) כי לשון הכתוב הוא לא שאל הרעות והטוב. (ז) על כן אמר והצטו בלשון יחיד, מה שאין כן הרעות בלשון דבים. (ח) שאמר וידבר אלקים, ולא אמר עם דיעור. (ט) זה יהיה פירוש ירצה, ומה דיעור, אלקים, שיפילא נמשכט. (י) שכלא"ה הלא אדרבה השליחות גרם לער יותר לישראל. (יא) שאם לא כן אין בטעון, כי לפעמים הגם שמתן ללא דעה ממדת הדיון,

אני יהוה י ואנא אליאברהם אל יצחק ואליעקב באל שדי ושמי יהוה

אני י ואנא אליאברהם אל יצחק ואליעקב באל שדי ושמי יהוה

לקט בדרך

רש"י

טו רבו בזה המפרשים, מה מידע רבתי באל, כי אין סברא פלוגתא נקצר הלשון של הכתוב פי אין דרבו בעל, ואפשר שר"ל כי לפי שפירושו זה יהיה הסתמה בטובת אברהם יצחק ועקב שהם אבות לעם זה, משא"כ לפי מדרשו דלשון יהיה הסתמה שהיו קדושי עמלק ולא הרהרו והאמינו ופליגי לא סיו אבות (רש"י), אבל יש מי שאומר שמפסיק אחד מהלמודי העתיק והגוי, וסבירה כן נוספת, כי המאמר הגדול שרמב"ן הק' אשר היה וכן קצר אמר רש"י כשהפסיק החילוק בין שפוטו למדרשו, שלפי המדרש שהביא רש"י לקמן יהיה תיבת זארא כמשמעו לשון ראיה והתגלות, מה שמגיע לעין העבירה לראות, אבל לפי שפוטו זה לאן פירושו של זארא הנבטה, וכליו אמר והנבטה לאברהם באל שדי (רא"ם), וכן מה שאמר רש"י וכוונתו "אמרת" אין הכוונה על האמירה לפי שפוטו, אלא הכוונה שהנבטה יהיה נבחינה שם זה ולא נבחינה שם הו"ו"ה ב"ה, ועיין החילוק במקור: יא) שאם היה מביא לא הודעתו היה פירושו קלל אמרתי להם וזה לא ידעו ששמי אהרן, וזה לא יתכן לפי שפוטו, וכמו שהקשה רש"י על דעת רשפי לקמן, שהלא הודיע הקב"ה את אברהם נבדית בין הנבחים ואמר לו אני ה' (יב) פי' אמר להם ששמו הו', וגם ידעו כשיצאו לאמת דבריו מקור האמת, וגם האמינו כלמטה שלימה שיקיים דבריו בשלימות גמור, ובכל הזמן של ההנבטה יהיה נבחינה שם הו"ו"ה ב"ה, ואפ"כ לא יוכל להם נבחינה שם הו"ו"ה ב"ה, שכל ההנבטה שישנם במציאות עד שלא נתקיימו הם נבחינה אל שדי, אשר נבחינה היה שיש די באלותיו ויכול הוא להנביא והנבטתו יקיים בשלימות גמור (ג"א), והגם שהיה יוכל להם נבחינה שם הו"ו"ה ב"ה שהנבטתו רבות, כגון לידת יצחק לאברהם ובגן שמתקד וכו' והנבחה וכו' של יצאת מצרים וירדת

ועשייתם איתם אני כי לאמן ליהן סכר: (ג) זארא. אל האבות* טו: באל שדי, הנבטתים (הרבה) הנבטתים ויבטלן אמרתי להם אני אל שדי: ושמי יהוה לא נודעתיו להם. לא הודעתיו אין כתיב כאן"י אלא לא נודעתיו, לא נבחינו* לכם נבחה (אמתית* שלי"י) שעליה קרא שמי ה' לאמן לאמת דבריו*, שהיו שמי ושמותי * וזארא אל אברהם וכו' כאל וכו'. * נודעתי להם בזהו וכו'.

אור החיים

לא קינה ה"י, ואמר אלהים אני, והוא אומר וידבר אלהים פי' שדיבר אליו כי הוא אלהים ומביא במשפט על הכל ואת פרעה ישפוט משפט שלם, וטעם שלא מיהר, ויאמר אליו אני ה' וטעם זה יש בו מדות הרשומים ר"ג מדות הרחמים ואחת מהם הוא ארך אפים שאינו ממחר לפרוע לרשעים כשועל כפייהם. עוד יראה על זה הדרך וידבר אלהים ומדת דין זה בזה כנגד השלש שהוא משה שדיבר לפני ה' שלא כדרך המוסר, אבל כנגד המשלח אלוהים שהם ישראל ויאמר אליו אני ה', עוד יראה עז"ה וידבר אלהים אל משה ישב עליו כדן ויאמר אליו אני ה' פי' הגם שצריך נדון אותך אליך אני נוסף מדת הרחמים, והוא שצריך לומר

אליו"י) אני ה', והטעם על דרך אומרים ז"ל (ר"ה י"ז), למי נשאל עון נמי ששובר על פשעיו, וידוע הוא כי משה עינו מאוד ומעביר על מדותיו יותר מכל הכבדאים לזה נבא ה' עמו במדה זו ונשאל טעם שהיה ראוי לזה עמו במשפט עליו, והוא אומר אני ה' ורמו' למדע נושא עוני"י) ואין כאן משפט אליו. עוד רמז ה' אוד אומר ה' הוא האלוהי (ת"א י"ח), והוא אומר וידבר אלהים ויאמר וגו' אני ה', וזה הוא גילוי יתוד ה' אשר גילה ה' סודו אל עבדו נביאו לאמן ביהו:

אור בדרך

ג. זארא אל אברהם וגו'. טעם שכזכרם בפירושו, לך שכל אחד יש בו נבחינה מעולה, אל אברהם שהתעלה לך שהוא אשר הכיר

זה בוראו תחלה מצלי שיקדים אליו דבר ממנו יתברך, כי הלא תמצא כל מי שקדם לו ידועט מהבורא ממשעו והנבחהו עם בראויו אין לשבח אורו כשילך בדרך צהר לו יה כי כל משכיל יבחר בטוב וצפרט בטוב השלם והערצ והמופלא הוא דרך ה', מה שאין כן אברהם כי דבק בה' קודם שזכר אללו מדותיו יתברך והנבחהו, וכבר כתבתי כי לאברהם נמנה (ישע"י מ"ח) שיקראו לו אברהם של מקום פי' אברהם האמת אברהם הטוב כי הגם שצדיק לא הכיר ממנו אלא הנבחינה הגדולה אף על פי כן דבק בה' ואהבו וכמו שכתבנו במקומו. אל יחזק שכיחה זו נבחינה אחרת שפטר נאורו על גבי המצות, ואל יעקב שהיה שלם שלא יתח ממנו טיפה מאוהבו כישמעאל ועשו, והכוונה בזה שלכל ג' הדוגות הלדוקים נבחינו עולם לא נגלתי עליהם אלא באל שדי שהוא גילוי דברגה למטה מהדרגה גלוי שנגלה למשה שהוא בשם ה' כואמרו אני ה', והכוונה בזה להודיעו כי הוא כפוי נביחתי של מקום שכל כך החשיבו מהאבות והוא מדבר לפניו במיעוט דרך ארץ, והגם שצלינו שאמר נבחינה האבות גם כן (בראשית י"ח א') וירא אליו ה', מדבר ה' כאן אחר למד כי הכתוב שם יגיד שנגלה להם ה' אבל לא השיגו נדעת ולהכיר נבחינה זו כנפלאה, והוא אומר ושמי ה' לא נודעתו להם"י) פי' שלא נודעת להם נבחינה זו הפלוזנה, עוד יראה כואמרו ושמי ה' לא נודעתו וגו' פי' הודעת יתוד ב' שמה יתוד שהם שמי"י) ה' שזדעתי לך כואמרו וידבר אלהים אני ה', והוא אוד אומר (מ"ח י"ח) ה' הוא האלוהים, והוא אוד אומר (וכר"י י"ד) ה' אחד ושמו אחד לא נודעתו להם לאבות פי' אוד ב' שמות יתוד, שמי, ה', שהם אלהים הו"ו"ה שהדין יעשה רחמים ורחמים יעשו משפט לא נודעתו

אור בדרך

הו"ו"ה ב"ה כ"ה (טו) ולא אמר בקצרו זארא אל וגו' באל שדי ולא בשמי ה', אלא דרשי שנגלה להם וגם אמר להם ששמו הו"ו"ה, אלא לא נודעת להם נבחינה שם הו"ו"ה, וכן נודע להם נבחינה שם אלקים. י"ח) פירושו בין לדרך הוא שלא הודיע להם נבחינה שם הו"ו"ה, וכן נודע להם כי ה' הוא האלקים, היה לו לומר לא הודעתו. י"ט) דרך משל, אדם שאל למקום שאין מקומו אורו, והודיעו ואמר ששמו ראובן, עדיין לא ידע מהומו ושלמותו מדמו ושגבו, כי שמי דבר אחד ועלמותו דבר אחר, על כן כשגילה בשמו ראובן עדין לומר הודיע, ובמאן הוהן שזכר מהומו ושלמותו עדין לומר נודע, מה שאין כן נהקב"ה הכל אחד, על כן אין עדין לומר הודיע, מה שהיה סתירה לאחדותו, שגילה שעלמותו נשאר נסוד ואם שמי גילה, ואם כן ה' ב' דברים נפרדים מה ב"ה. (כ) זה פירושו חייבה לחי. נבחינה, מות השלמות. (כ"א) ואחת שלום. (כ"ב) ד' מלות שם.

הבן, ואמר לא נודעתו"י) כי ה' ברוך הוא הוא שמו ושמו הוא, ואינו כשאר הנבדחים שחוקים משמם ושםם חלוק מהם אשר על כן לא ידע לומר לא נודעתו כי השם הוא המדבר ואם כן צריך לומר לא נודעתו"י). עוד יבאר אומרנו באל שדי ושמי וגו' על דרך מה שפירשו בספר כוה"ק (מ"ב כ"ג) צפוסוק ואמרתם כה לחי כי מדה כה היא נבחינה הכיכל שהוא שכינתו ויתברך ויחודו הוא חי העולמים) הוה נבחינה יתוד קטן, ואחר כך חזר לומר יתוד עליון ואמר ואחת שלום רמז למקום נבחינה שהוא הפארה ישראל הרמז בוא"ו. ואולי כי הן כן הדברים הנאמרים כאן כואמרו באל שדי שזכ הוא נבחינה חי אבל ושמי ה' שהוא יתוד העליון הרמז נבחינה נבחינה (ואח"כ) שגילה למשה כואמרו וידבר אלהים וגו' אני ה' לא נודעתו לכם וגו' וכו'. עוד יראה כי באל הארון ברוך הוא להשיב למשה על ששאלו קודם הקץ, ואמר כי הגם ששם קץ למושך ללאת בני ישראל מארץ מצרים והקץ עדיין לא נגלה, יש לך נדעת בני הקץ ששעיתו (לאבות"י) הוא נבחינה אל שדי ובו שמתו לגנות נבול ואמרו לו די אבל נבחינה אחרת לא נודעתו פי' לא אמרתי להם הקץ שיהיה באלמותו הרחמים אם יבקשו ויעוררו רחמים כמו שעשו ישראל שבקשו ממני רחמים וידפקו על דלתי הרחמים קודם הקץ לא נודעתו להם, ולכן הגם שלא שלמו ימי העיני והארה אף על פי כן רחמתי עליהם נבחה הו"ו"ה, והוא אומר נבחינה אני ה' וכו'. עוד יראה על זה הדרך זארא אל אברהם פי' ארך אפים רחמים ר"ג מדות הרחמים ואחת מהם הוא ארך אפים שאינו ממחר לפרוע לרשעים כשועל כפייהם. עוד יראה על זה הדרך וידבר אלהים ומדת דין זה בזה כנגד השלש שהוא משה שדיבר לפני ה' שלא כדרך המוסר, אבל כנגד המשלח אלוהים שהם ישראל ויאמר אליו אני ה', עוד יראה עז"ה וידבר אלהים אל משה ישב עליו כדן ויאמר אליו אני ה' פי' הגם שצריך נדון אותך אליך אני נוסף מדת הרחמים, והוא שצריך לומר

הו"ו"ה ב"ה כ"ה (טו) ולא אמר בקצרו זארא אל וגו' באל שדי ולא בשמי ה', אלא דרשי שנגלה להם וגם אמר להם ששמו הו"ו"ה, אלא לא נודעת להם נבחינה שם הו"ו"ה, וכן נודע להם נבחינה שם אלקים. י"ח) פירושו בין לדרך הוא שלא הודיע להם נבחינה שם הו"ו"ה, וכן נודע להם כי ה' הוא האלקים, היה לו לומר לא הודעתו. י"ט) דרך משל, אדם שאל למקום שאין מקומו אורו, והודיעו ואמר ששמו ראובן, עדיין לא ידע מהומו ושלמותו מדמו ושגבו, כי שמי דבר אחד ועלמותו דבר אחר, על כן כשגילה בשמו ראובן עדין לומר הודיע, ובמאן הוהן שזכר מהומו ושלמותו עדין לומר נודע, מה שאין כן נהקב"ה הכל אחד, על כן אין עדין לומר הודיע, מה שהיה סתירה לאחדותו, שגילה שעלמותו נשאר נסוד ואם שמי גילה, ואם כן ה' ב' דברים נפרדים מה ב"ה. (כ) זה פירושו חייבה לחי. נבחינה, מות השלמות. (כ"א) ואחת שלום. (כ"ב) ד' מלות שם.

אֲרָעָא דְקִנְצָן יֵת אֲרָעָא
 תּוֹקְבוֹתְהוֹן דְּאִתּוֹקְבוּ בְּהוּן וְאִתּוֹ
 אֲרָעָא דְקִנְצָן יֵת אֲרָעָא
 תּוֹקְבוֹתְהוֹן דְּאִתּוֹקְבוּ בְּהוּן וְאִתּוֹ
 אֲרָעָא דְקִנְצָן יֵת אֲרָעָא
 תּוֹקְבוֹתְהוֹן דְּאִתּוֹקְבוּ בְּהוּן וְאִתּוֹ

לקם בדיר

בשמיטה כמו ק לעקב, וזכרתי לך
 (נח"י): (טו) אין ראיה מכל אלו הכתובים שלא קיימתי,
 ואין נדון, שהרי הם בגלות עדיין, אלא הוסיף מן דיליה
 (רא"ם): (טז) פירשין זה דבר שלישי, הכתוב, ביום,
 שמיטה, לא כן הוא, ופירשין "וגם" זה אינו כמו "וגם"
 הראשון שפירושו הכתובי וגם שמיטה, ושמיטה זו אינו
 קריה לקיים הכתוב, אלא הוא קיום הכתובה בעלמה,
 שאלל הקב"ה שמיטה וזכרה ועשייה הכל אחד הוא, שיעדין ריפחאל ועת הכתובה אין כולן לא שמיטה ולא זכרה ולא עשייה,
 ובסמלן הכתובה וכל עם דודים הנה שמיטה כביכול וזכר ועושה (ודברה פורס כלשון בני אדם), ופירשין "וגם" כאן
 הכתובי וגם הסמלתי לקיים הכתובה מה ששמעתי את נאקת וכו' (ג"א): (יז) הסמלתי להוסיף כאן מינה האולקים
 שהכתוב השמיטה בעבור שמוין מאלו, שאלל זה יהיה פירושו שהכתוב אין כליו ישראל מדבר בלשון ישראל אשר מלרים
 מעבדים אותם, זה אין לו שם, כי אין לנו ישראל אחד למעטנו, אלא עם ההוספה הזו יהיה פירושו שאלקת בני ישראל
 נאס ממה שמלרים מעבדים אותם (רא"ם): (יח) רלון רבינו לתקן בזה קושאל, שהכתוב אמר שמע נאקת וכו' זה
 נאס מן הכתוב, הלא כבר אמר וגם הקיימתי את נאקת וכו' (ג"א): (יח) רלון רבינו לתקן בזה קושאל, שהכתוב אמר שמע נאקת וכו' זה
 וה"ל איפכא וגם אני שמעתי וכו' יאזכר את הכתוב אשר הקיימתי עם אנכס וכו', לזה אמר שאין זה ברית נתינת הארץ,
 אלא מאשר שאל לקיים ברית נתינת הארץ זה היה קרינה לשמע נאקתם, ושהיות כן הוכיח כביכול מכל ברית בין הבתרים
 שהיו בה כמה פריטים שדן מנתינת הארץ, לעשות נקמה ביו אשר יעוזהו, לעול ממות וכו', וזה משושה למשה על שאלתו
 למה זה שלחתי וכו' הרע לעם הזה, שמה שהרעו היה לורך בו שיחמלם סלחם להנקם מהם, גם זה הקדמה למה שלחתי
 הכתוב לקמן לכן אמר וכו' והאלהי אבכם וכו' ותשפוטם גדולים, וזה מה שאומר רש"י בדברו הסמוך לכן על פי אברהם

רש"י

ירצה וגו' ולא הארץ אשר וגו', כתי שמרתי להם
 ולא קיימתי* (ה) וגם אני, כמו שהכתיבו
 יכעמתי הכתובים עליו לקיים* לפיכך שמעתי
 את נאקת בני ישראל כוונתו* אשר מצרים
 מעבדים אותם ואזכר, ליהו הכתוב* כי
 כתיבת בין הכתובים אמרתי לו (נח"י) וגם את
 שמיטה וכו' (יח) - את הכתוב אשר כתיבו בני הכתובים

אור החיים

אין מגוריהם, ואולי שנחכוין לומר כי הכתוב כבר
 התחיל מימי האבות, ונפקא מינה להתחיל הכתוב
 מזה האבות וכמו שכן היה, אלא כי עדיין קשה
 שהיה לו לומר את ארץ כנען ארץ מגוריהם למה
 אמר את שגרהה שם כי ארצות, ואולי שנחכוין
 (הוסיף ארץ פלשתיים) וכמו שפירשתי בפסוק
 (בראשית כ"ג) גור בארץ הזאת וגו' כי לך ולזרעך
 אתן וגו' יע"ש:

כי דבר זה אין לו מניעה מלכיוון כן, והגם שכבר
 השיבו על מה שטענו משה שהיה לו לטכס השליחות
 עד עת קץ והשיבו ויאמר לו אני כי לא יוכל
 לסבול לכבוד את רחמי, עדיין יש לחוש שיתעלל
 משה בגמר שליחותו היליחא כשיראה כל חוקק לב
 פרעה או על היום ירעה לאחוריו, לזה כוונתו אל
 עליון כי הדברים הם עליו בחוקק השבועה למה
 להם את הארץ:

את ארץ מגוריהם, לך לדעת למה לא הספיק
 במה שהזכיר שמה ארץ כנען וחזר ולאמר את

את ארץ מגוריהם, לך לדעת למה לא הספיק
 במה שהזכיר שמה ארץ כנען וחזר ולאמר את

אור בדיר

לשלוש דברים משה רבינו ע"ה, עם כל זאת נכלל זה הכתובה שמיטה האבות כשגלה עליהם, ואם כן שפיר שפיר לומר וגם על הכתוב
 שהוא השמיטה. (כד) שאל נכלל מתינת "ארץ כנען" שאל נישא לאברהם, אבל נכלל מתינת שגוריהם שאלקת אינו גר
 ס. - כ"ח) ומי הוא עוד וזלמו שמע נאקתם, שאמר וגם אני.

לֹא נִודַעְתִּי לָהֶם: וְנָגַם הַקָּמְתִי אֶת־
 בְּרִיתִי אִתְּם לָתֵת לָהֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן

לקם בדיר

ככעמתי ולא קיימתי* (ד) וגם הקמתי את
 בריתי וגו'. וגם כשנראיתו להם כאל שדי הכתובי
 וכעמתי כתיבתי* בני וכוונתו: לתת להם את
 ארץ כנען. לאברהם כפרשת מילכ לאמר (נח"י)
 (ה) אני אל שדי וגו' וחתו לך ולזרעך אחריך את ארץ
 מגורך* (ליתק עם כ"ג) כי לך ולזרעך חתן את כל
 הארצות כאל והקיימתי את שבועתי אשר נשבעתי
 לאברהם, וזאתו שבועה שנשבעתי לאברהם כאל
 שדי אמרתי*, לעקב (ס' כ"ג) אני אל שדי פרס
 שמי וכוונתו: (ה) הכתובים יא קיימתי - ואל קיימתי עדין. - נאמר.

הארץ לא היטה עד כמה אלא כמינה אל שדי, והמשך
 הכתוב הוא ע"ה: ויאמר אליו אני הרי"ה, עתה אני מוכן
 ומוזמן להראות כמינה שמי הרי"ה, מה שלא היה כן עד
 עתה שהראתי כמינה שמי אל שדי אלא כמינה שמי הרי"ה לא
 טדעתי (נח"י), ולאלוהי נראה שהכריח על "אל שדי"
 מושך אחר עמו, וכאלו כמות וכמינה ה' לא נודעתי (וכן
 פירש הרשב"ע ז"ל) שאל"כ היה פתח בשמו והי"ם נעממו
 שהי"ל ושמי ה' לא נודע להם, אלא אין לנו זכרים לה,
 שהלא ידענו כי הוא אחד באסדות גמור, לא כן אדם שגופו
 ועגנותו הוא דבר אחד ושמו דבר אחר ושפיר, אלא הקב"ה
 אחד ושמו אחד, הוא שמו ושמו הוא, א"כ הנכון הוא לומר ושמי ה' לא טדעתי (אח"כ): (ג) ר"ל מינה "וגם"
 שפירושו לא רק זה אלא גם זה, אינו שייך על שוף שפוק הקודם באומר לא נודעתי, שאין כי דברים הללו נקשרים בשום מין
 דמיון, אלא שייך על אומריו ואלו וכו' נאל שדי, ואין זה כי דברים לומר לא רק שנראתי להם אלא גם עשייה ברית, אלא
 הכוונה, כי כבר אמרנו שכל פי פשוטו פי' ואלו הכתובים הכתובים, ואמר עתה שהכתובים שהכתובים לא רק שהיו בשם זה
 אלא היו כדברים, והוא שבועה, כלומר הכתובי והשבעתי (רא"ם), והחילוק ביניהם שהכתובה האם שהוא בשם זה עמית
 המעל גורם ובעלה הכתובה כעין קטנתי מכל הסודים, משל"כ ברית ושבועה כהכרה שהתקיים בלי שום עיטוב (ד"ד),
 ואמר הכתי והעמתי, ר"ל שאין הקטנתי מלשון קיום אלא מלשון הקמה והעמדה (רא"ם): (יד) מינה רחמים
 שהכתובים בשם זה, לפי שאין ידוע ומפורסם לכל, ובלתק זכרים אט לדרוש ולומר שמה שלומר הכתוב השבעתי שנשבעתי
 לאברהם פירושו בבל פרטיה, וכמו שלאברהם היטה בשם זה כמו כן ליתק, אלא מה שהקיים והעמיד ברית על נתינת הארץ
 אין נדון רחמי (רא"ם), ואפשר שגם על הכתוב היטה רחמים, שפסוק של יתק לאמר השבועה אשר נשבעתי לאברהם הרי
 יש כאן שבועה לאברהם וליתק, והפסוק של יתקב מקיים אשר נתינת לאברהם וליתק פי' בבל פרטיה כמו שלחם היטה

אור החיים

האבות* (ה) והגם שהקיימתי וגו', או וגם שהקיימתי וגו' אף
 על פי כן לא השיבו להודיע להם שמי כי כמו
 שכשגת אתה, עוד יראה לומר כי דבר זה הוא דבר
 שכי צרוך הוא חייב לעשותו כביכול מלבד שגלה
 עליהם כאל שדי וככעמתי* עוד לו שקיים עמכם
 שבועה וכו', ומעתה לך לקיים שבועתו והדבר
 כהכרה להיות, וזה חתוקה ידיו של משה כשידע

שדי הוא מינה גילוי שכינה* (ה) ואומר ושמי ה' לא
 נודעתי להם פי' עדין לא הודעתי מזה רחמי להם,
 שכל הכתובים שככעמתי עדיין לא הכתיבי
 עליהם* (ה) ואני חפץ להודיע להם מזה רחמי כי
 להם יאזכרו, ונחכוון כי כזה להודיע גודל חיבהם
 כענינה

אור בדיר

ב) ולא נאחזקתי, זה נתינת היסוד מלרים הקודמים. (כד) זה משה כפרתי ז"ל, שהודעתי להם שמי הרי"ה, וגם הודעתי להם
 כמינה שהיה ללמח הכתובים, וגם האמינו כי ובהכנתם, אלא כעול לא טדע ויכיר להם שמינה שמי, כל עוד שלא קיימתי
 הכתובה. (כד) פירוש שגדול יוצר מה שהשיג משה ממה שהשיג האבות, אם כן אין שייך לומר וגם, שהרי אינו מוסף על ענין
 ראשון, אלא גורע, שלאבות הקיים ברית ילא למשה. (כז) הענין אחר בני הלשונות, וזה שפוקים הללו מקושרים יחד, וכן פירושו,
 לא נודעתי להם שמי אף על פי שהיו חשבים אללי להקיים אתם ברית. (כז) פירוש הגם שיעקר המלמד שפסוק הקודם הוא

באל שדי ושמי יהוה לא נודעתי להם: ו גם הקמתי את בריתי

לא הודעתיה להון: ו נאף אקמית ית קמי עשהון למתן

תולדות וכות אהרן והוסיפת
[ד] מסתמן: 1. שמי מ"ה, 2. ואל מ"ה

שמי חכמים

ד דקשה לרשיי הלא כתוב במדע לך כי נראשית ס' א' א' א' אשר הוצאתי מארץ מצרים, וכל זה פירש לא הודעתיה להון: ו רשיי עצמו מפרש מה הפרש יש בין ד' ובין אל שדי, וכל זה פירש שהיה הכתובים ולא קיימתי ריל עדין לא קיימתי הכתובי משום שדין לא ידע מצי מעשיהם, איך יש הפרש, והתבטחה כהם ה' היא בלא הנני אפילו אם יחטאו: ו דקשה לרשיי אף מירשב הלשון של ד' שמי' אמה שכתוב לפיל, בשלמא א' הוה כתיב ושמי ד' נודעתי להם היה מירשו וגם דבר זה פשיטא להם, אי נמי א' הוה כתיב כאן תם לא הקימתי הוה מר שפיר, אבל עכשיו כתיב ושמי ה' לא נודעתי להם מאי ו גם קיימתי, וכל זה פירש גם כשנודעתי וכו', והכי פירשו, שאל האמר כון שלא נודעתי להם אלא באל שדי ולא ביה א' א' א' לא עדין גמי לקיים הכתובי, אל האמר כן אלהי בני העממי והעממי להם כרת, ובשכיל שבי ובריש הללו הדינן אל שדי והכרח כדון גמי לקיים דבר, יהי הן כגם שהכתובי לתן כתיב יתם הקיימתי לפירוש זה קרי וארא אל אברהם וגו' באל שדי, ולא על לא נודעתי: ו רש"י המפסוקים הללו אהרן ואהרן שדדתי להם, אבל מה שלא קיים לא מוכח מקרא, ואל בלא הוכחה נקט ליה רש"י לחיך למתן שלאחך משום שדין לא קיימתי הכתובי לשלוח איתן כתיב לקיים דברי האבות הראשונים:

וגו' (שם לו יח) הרי שנודעתי להם, ולא קיימתי:

מוסף רש"י

ודקדקתי עמהם עד כמות העשרה נודעתי על אליהם, הדין והמשפט והמתן והסורה (שם): ידעתי, קיימתי נב"ה, כמו לא נודעתי להם (יהושע א):

אבן עזרא

מעשה השם שהם בלא אמצעי ועל ידי אמצעי, והניחה הארץ העולם השפל, והתבררה לדבוק בשם הנוכח, אם יש במערכת הכתובים בעת ההדיון, רעה שתבא עליו ביום ידוע, השם שרבו בו יסבכ סיבות לחצילו מרעהו, וככה אם יש במערכת שיהיה עקר השם יתקן לו כח תולדתו חוליד, על כן אמרו המבטוי דיל (שם נ"ט) שהשם אמר לאברהם ואמא שטגוניות שלך, וקריב מה (שם נ"ט) שהשם אמר לאברהם לא נודעתי להם: אמר רב סעדיה גאון, כי תחבר באחרונה מלת לברך, כאילו אמר ובשמי ה' לבדו לא נודעתי להם, רק פעם באל שדי, ופעם בשם ה', וכמוהו לפי דעתו לא יעקב לבדו ואמר עוד שמך כי אם ישראל (שם לו כ) משתתף עמו, ואין צורך לתקון הוה, כי ידענו כי אל שדי הוא השם הנוכח, ואין ביניהם הפרש, רק ששם שדי הוא תואר, והשם הנוכח פעם שם עצם ופעם שם תואר כאשר פירשתי ולעיל ג' טו', והנה מצאנו כתוב באברהם אני ה' אשר הוצאתי מארץ מצרים (בראשית טו'), וביעקב אני ה' אלהי אברהם אביך (שם לו יב'), והבי שיעורא אמר כי אברהם ויעקב לא ידעו זה השם, רק משה כתב ככה, ולא ידבר רבי ישועה נכונה, כי אין יתכונן משה שם לא חוכרו השם, ואין ספק כי האבות ידעו זה השם, שהוא שם העצם, רק זה השם הוא התואר לא ידעו רעהו אגלה לך קצת סוד אל שדי, ידענו כי השם ברא ג' עלמות שהוכרחו ללבוש ג', והעולם השפל יקבל כוח מעולם החיות כל אחד מהפריטים כפי מערכת העליונה, וכמו כן בשמות האדם גבורה מן העולם האבצעי, אם היהו הנפש חכמה והכונה

וילחוד אקיימתי ית קיימי עשהון למתן להום ית ארעא וקצצן ית ארע תיתביתקהון דאיתותבו

בגל המורים

להשיכם בארץ לבשת, וכשם אל שדי הכסחתי אותם להפגור ולהרבות, כי זה השם הוא על פניה רחבי (עיי' בעשרה בראשית לה י"א) כי דיעקב ק' דיעקב מ' ודבריהם והוא כק"ס והוא אותיות כ"ש שדי' לכן נראה להם כזה השם, וברית א' דאברהם י' דיעקב ו' דיעקב עולה כ"א כמנין אחיה. הרי השם בריח ובס"ה. הוה חוכה סלאך ה' סביב לידאד (הנהיג לו ח):

באל שדי, זה אינו תורו אלא על אברהם ויעקב, שלהם נראה באל שדי, אבל ליעקב לא נראה באל שדי, ורש"י פירש (שם לו) קיימתי מ"ש ביעקב והקמתי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך (בראשית לו ג) ונאמר בה (שם לו א) אל שדי: ד"א אל אברהם אל יעקב ואל יעקב באל שדי ושמי ה', פירש באלו כי שמות טראיית להם, בשם יתד היא הכתובים

מפורש

באל שדי, המורה שהמצאתי את המצאות כולו, כמבואר במדע לך לך (שם לו א) ושמי ה' לא נודעתי להם, ברית באל שדי נמשכת ליתם ושמי: אמר ובשמי ה' לא נודעתי להם, באותו המראה, לא שניתו בעדם שום טעם משבוע רבליה נספרים, ולכן דארי שאריות זה לורעם שלא קבלו זה מאברהם, למפן הקים אותם לו לעם, ובכן אמרם: ד' וגם הקיימתי את בריתי, וסיבה שנית לנאוליהם היא הברית שכתבו עם אבותם:

רש"י

באל שדי, הנכנס על העממי, ולא קיימתי מדיון: ישמי ה', כי לך לפרש, אני נראשית להם באל שדי, ועיקר שמי ה' הוא, הסי כפל נקון: לא נודעתי להם, לא נגמלתי להם בעיקר השם אלא באל שדי, ולא לכן גילוי עיקר שמי אהיה, חכר ה', ויעקב אקיים הכתובי למתן להם שם אף נטען, ושמי (ה') מתוכנן למעלה מן שפירשתי, ולפי ה' מנוח לא נודעתי להם, אל ה' היה מוקד ושמי ה' על לא נודעתי:

אור החיים

באל שדי, הנכנס על העממי, ולא נודעתי להם, כי לך לפרש, אני נראשית להם באל שדי, ועיקר שמי ה' הוא, הסי כפל נקון: לא נודעתי להם, לא נגמלתי להם בעיקר השם אלא באל שדי, ולא לכן גילוי עיקר שמי אהיה, חכר ה', ויעקב אקיים הכתובי למתן להם שם אף נטען, ושמי (ה') מתוכנן למעלה מן שפירשתי, ולפי ה' מנוח לא נודעתי להם, אל ה' היה מוקד ושמי ה' על לא נודעתי:

באל שדי, הנכנס על העממי, ולא נודעתי להם, כי לך לפרש, אני נראשית להם באל שדי, ועיקר שמי ה' הוא, הסי כפל נקון: לא נודעתי להם, לא נגמלתי להם בעיקר השם אלא באל שדי, ולא לכן גילוי עיקר שמי אהיה, חכר ה', ויעקב אקיים הכתובי למתן להם שם אף נטען, ושמי (ה') מתוכנן למעלה מן שפירשתי, ולפי ה' מנוח לא נודעתי להם, אל ה' היה מוקד ושמי ה' על לא נודעתי:

אור החיים

באל שדי, הנכנס על העממי, ולא נודעתי להם, כי לך לפרש, אני נראשית להם באל שדי, ועיקר שמי ה' הוא, הסי כפל נקון: לא נודעתי להם, לא נגמלתי להם בעיקר השם אלא באל שדי, ולא לכן גילוי עיקר שמי אהיה, חכר ה', ויעקב אקיים הכתובי למתן להם שם אף נטען, ושמי (ה') מתוכנן למעלה מן שפירשתי, ולפי ה' מנוח לא נודעתי להם, אל ה' היה מוקד ושמי ה' על לא נודעתי:

באל שדי, הנכנס על העממי, ולא נודעתי להם, כי לך לפרש, אני נראשית להם באל שדי, ועיקר שמי ה' הוא, הסי כפל נקון: לא נודעתי להם, לא נגמלתי להם בעיקר השם אלא באל שדי, ולא לכן גילוי עיקר שמי אהיה, חכר ה', ויעקב אקיים הכתובי למתן להם שם אף נטען, ושמי (ה') מתוכנן למעלה מן שפירשתי, ולפי ה' מנוח לא נודעתי להם, אל ה' היה מוקד ושמי ה' על לא נודעתי:

אור החיים

באל שדי, הנכנס על העממי, ולא נודעתי להם, כי לך לפרש, אני נראשית להם באל שדי, ועיקר שמי ה' הוא, הסי כפל נקון: לא נודעתי להם, לא נגמלתי להם בעיקר השם אלא באל שדי, ולא לכן גילוי עיקר שמי אהיה, חכר ה', ויעקב אקיים הכתובי למתן להם שם אף נטען, ושמי (ה') מתוכנן למעלה מן שפירשתי, ולפי ה' מנוח לא נודעתי להם, אל ה' היה מוקד ושמי ה' על לא נודעתי:

באל שדי, הנכנס על העממי, ולא נודעתי להם, כי לך לפרש, אני נראשית להם באל שדי, ועיקר שמי ה' הוא, הסי כפל נקון: לא נודעתי להם, לא נגמלתי להם בעיקר השם אלא באל שדי, ולא לכן גילוי עיקר שמי אהיה, חכר ה', ויעקב אקיים הכתובי למתן להם שם אף נטען, ושמי (ה') מתוכנן למעלה מן שפירשתי, ולפי ה' מנוח לא נודעתי להם, אל ה' היה מוקד ושמי ה' על לא נודעתי:

אור החיים

באל שדי, הנכנס על העממי, ולא נודעתי להם, כי לך לפרש, אני נראשית להם באל שדי, ועיקר שמי ה' הוא, הסי כפל נקון: לא נודעתי להם, לא נגמלתי להם בעיקר השם אלא באל שדי, ולא לכן גילוי עיקר שמי אהיה, חכר ה', ויעקב אקיים הכתובי למתן להם שם אף נטען, ושמי (ה') מתוכנן למעלה מן שפירשתי, ולפי ה' מנוח לא נודעתי להם, אל ה' היה מוקד ושמי ה' על לא נודעתי:

באל שדי, הנכנס על העממי, ולא נודעתי להם, כי לך לפרש, אני נראשית להם באל שדי, ועיקר שמי ה' הוא, הסי כפל נקון: לא נודעתי להם, לא נגמלתי להם בעיקר השם אלא באל שדי, ולא לכן גילוי עיקר שמי אהיה, חכר ה', ויעקב אקיים הכתובי למתן להם שם אף נטען, ושמי (ה') מתוכנן למעלה מן שפירשתי, ולפי ה' מנוח לא נודעתי להם, אל ה' היה מוקד ושמי ה' על לא נודעתי:

סדר קהלתך

ח. (ב) כהעלתך. למה נסמכה פרשת מטרה לחנוכה הנשיאים, לפי שכשראה אהרן הנכח... (המשניות הלשה דעתו שלא היה עמם כהנכה לא הוא ולא שבטו אמר לו הקדוש ברוך הוא, תיך שלך גדולה משלהם, שאהיה מדליק ומטיב את הנרות בקר וערב. לשון רש"י במדרש אגדה.)

ולא נתפרר לו למה נחמו בהדלקת הנרות, ולא נחמו בקמרת בקר וערב ששבתו בו הכתוב (דברים טו): וישמו קמורה באפך, וכל הקרבנות, והמנחות ככתבן, ובעבודת יום הכיפורים שאינה נשנה אלא ב', ונכנס לפני ולפנים, ושהוא קדוש ה' עומד בתוכו לשדרתו הקבדו בשמו, לשבחו כלם משרתי אלהינו, ועוד, מה פגעם להחלישות הדעת הוא, והלא קרבנו גדול משל נשיאים, שהקריב עצמם תהם קרבנות הרבה כל ימי המלוואים, ואם אמר שהיו חוכה והצפיה בהם, והחלישה דעתו על שלא הקריב ונדה כמקום לחנכה הנזכרת, גם הדלקת הנרות לשבחו בה חוכה והצפיה עליה.

אבל ענין התורה הוא, לדרש רמו מן הפרשה על הנכה של נרות שהיתה בבית שני

פוב ירושלם

כדרך דרש אמרנו פרשה הדלקת הנרות כגון כד לנתח את אהרן על שלא היה בחנוכה הנשיאים, היה באה לרמו שצאצאו ההשמונאים יעשו חוכה אחות שחקרו על שבט דהיו בו נסים ותשועה הדלקת נרות שזכרו לעולם. — כדרך פשוט מקומה של פרשה זו הוא בפרשת וישמעאל חודש יקראו להנשיאים אהרן אהרן, והיא באה לבנות שבט לדורות ודלוק את הנרות רק במנוחה, ורק אל מול פני המזרח.

ח. (ב) כהעלתך. כתב רש"י: למה נסמכה פרשה מטרה לחנוכה הנשיאים, לפי שכשראה אהרן הנכח הנשיאים הלשה דעתו שלא היה עמם כהנכה לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה חייך שלך גדולה משלהם, שאהיה מדליק ומטיב את הנרות בקר וערב. עכ"ל ממדרש אגדה.

ואינו מוכן לי מדוע נתח אותו בהדלקת הנרות, ולא נחמו בקטרת בקר וערב שהפסוק משבח אותו בו, כמו שנאמר: וישמו קטורה באפך (דברים לג ז), וכמה שהכתיב מקריבים את כל הקרבנות, וכמה שהוא מקריב מנחת הבידון, ועובר את עבודת יום הכיפורים שכשרה רק בו, וכמה שהוא נכנס לפני ולפנים, וכמה שהוא קדוש ה' (החלים קו טז) ועומד בתוכו לשרתו ולברך בשמו (דברים י ח), וכמה שבני שבטו סולם משרתי אלהינו.

ועוד, מהו ההסבר של חלשות דעתו, והלא קרבנו היה גדול מקרבם, שהיו הקריב כימים תהם קרבנות הרבה כל ימי המלוואים, ואין לתרץ שקרבנותיו היו חוכה ונצטוו להקריבם, והלשה דעתו על שלא הקריב לחנוכה המזכה קרבנות נדבה כמחוס, שהיו גם הדלקת הנרות שה' נחמו בה היתה חוכה ונצטוו עליה.

אלא כונת אגדה זו היא לדרש כפרשה רמו על חוכה הנרות שהיתה בבית שני צ"י אהרן

פני ירושלם

(ב) כהעלתך. השאלה היא, מדוע נסמכה פרשה זו כאן, ומה היא באה לומר. בקר וערב, וכך דעת החכמים (בהלי' תמידין ומוספין ג יב) שהדלקת המנוחה היתה גם בבקר, והכסף משנה (שם) הוכיח שלרש"י היתה ההדלקה רק בערב.

6

על ידי אהרן ובניו, רצוני לומר השמטתי כהן גדול ובניו. וכלשון זה מצאתי אגדה במגילת סתרים לרמנו נסים שהקריב הנורה הוא, ואמר: ראיתי במדרש, כיון שהקריבו נשים שנים עשר שבטים ולא הקריב שבט לוי וכו', אמר הקדוש ברוך הוא למשה, דבר אל אהרן ואמרת אליו, יש עמך אהרן שיש בה הדלקת הנרות ואני עושה בה לשון אהרן על ידי בניו נסים ותשועה ותגובה שקדוהם על שבטם, והיא חנכה בני השמונאי, ולקריב הקמיד פרשה זו לפרשת חנכה הנזכרת עד כאן לשונו.

וראיתי עוד בילקוטו (נחמא יטו) וכן במדרש רבה (סאן): אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, לך אמר לאהרן אל התירא, לגדולה מזה אתה מוכן, הקרבנות כל זמן שצוית הקדוש קים הן נחמין, אבל הנרות לעולם אל מול פני המנוחה יאירו, וכל הברכות שנתתי לך לנדר את בני אינן בטלין לעולם.

והנה דבר ידוע שבשאר בית המקדש קיים והקרבנות בטלין מפני חורבנו, אף הנרות במלות, אבל לא רמזו אלא לנרות חנכה השמונאי שהיא נהגה אף לאחר נדבון בגלותנו, וכן פרשת בהרים (לעיל ג כ"ט) הסמכה לחנכה הנשיאים נהגה לעולם, ודרשו קמדין לחנכה הנשיאים בטלניה ובלא תרחה לנבדו של אהרן שלא נסמך עמם.

7 ורבי אברהם אמר כי נסמכה זאת הפרשה, לדרש כי תהיה ניה גם בלילה, כי שם הנה הנר דלוק ולא יקבה. וזה אע"פ נכתב על דעת רבותינו, שאמרנו (מבבלות שמוט

פוב ירושלם

ובניו, כלומר צ"י השמטתי כהן גדול ובניו, וכלשון זה מצאתי אגדה במגילת סתרים של רבינו נסים שהחזיר אותה כך: ראיתי במדרש, כיון שהקריבו נשים עשר שבטים ולא הקריב שבט לוי וכו', אמר הקב"ה למשה, דבר אל אהרן ואמרת אליו, יש חוכה אחת שיש בה הדלקת הנרות ואני עושה בה לישראל על ידי בניך נסים ותשועה וחנכה שנקראת על שמם, והיא חנכה בני השמונאי, ולפיכך הסמך פרשה זו לפרשת חנכה המזכה עכ"ל.

וראיתי עוד במדרש ילמרנו (נחמא יטו) וכן במדרש רבה (סאן): אמר לו חקביה למשה, לך אמר לאהרן אל התירא, לגדולה מזו אתה מוכן, הקרבנות כל זמן שביית המקדש קיים הן נהנינים, אבל הנרות לעולם אל מול פני המנוחה יאירו, וכל הברכות שנתתי לך לנדר בני אינן בטלין לעולם, עכ"ל.

והנה הדבר ידוע שכאשר אין בית המקדש קיים והקרבנות בטלים בגלל חורבנו, גם הנרות בטלים, ומזכה מה שהמדרשים הללו רומזים להדלקת הנרות של חנוכה כונו השמונאי הנוהג גם אחרי החורבן בגלותנו, וכן ברכת בהרים (לעיל ג כ"ט) הסמכה לחנוכה הנשיאים נהגה לעולם, ומדרשים אלו דורשים שפירשת ברכה כהנים נסמכה לפרשת חנוכה הנשיאים לפניה ופירשת הדלקת הנרות נסמכה לאחריה כדי לחלוק כבוד לאהרן שלא נמנה עמהם.

ורבי אברהם פירש שפרשה זו נסמכה להודות שהדיבור יהיה גם בלילה, כי שם היה הנר דלוק ולא יקבה עכ"ל. ואין הדבר כך לפי דעת רבותינו שאמרנו (מבבלות שמוט ג כ): והלא לא נדבר עמו אלא בימים, וכאן ממשיך רבינו על פי קבלה.

פני ירושלם

עכ"ל, ולפי זה התחום אהרן כחנכה השמונאי מפני שבת עשה זו לישראל, פירש המפרש, והיא הקרא על שמם, ומפני שהדלקת הנרות שבת נהגה לעולם, כמו שממשיך רבינו. נסמכה לפרשת חנכה המזכה עכ"ל.

ה (ב): והלא לא קדמו עמו אלא ביום ואלו ידע רבי אברהם מה בין נבואת משה לנבואת שאר הנביאים, לא יושב בו, והוא מה שאמר הקדוש (לחן י ב): בפרעה אלו אנתונו כחלום אדבר בו, לא כן עבדו משה, שאין נבואתו נבואתם כי החלום בקלה ממש.

אבל הסוד בפירוש האלה הוא, שאיש פרשתי (תהלה סס"ו) כי בא התובע בספר הזה להשלים תורה המצוות וכל המצוות לעשות באהל מועד, והנה אשר מתחלה (שמה ב כ): והמה העצה וגו' הקדו אלך שמן זה עד להעלה עד המידה ולא תפיר שם המעלה, והנה בפסוקי שדליו במעלה המצוות כמו שאמר בפסוקים (שם ב כ): והעלה את עובדי האליל על עבר פניה אבל אם אולי תאמר או תאמר ידליו בלתי מעולה, והן המעלה המעלה, כי המעלה להעלה עד המידה לעולם.

ואמר בן הוסף ומה סוד הדרווח (תק"א ס ב): זו אה צני ישראל הקדו אלך שמן זה עד, ואמר (שם סג ח): על המעלה המעלה שרף את הדרווח, שלא יעוד אלא במעלה המעולה, וכאן באשר השלים להוכיח הקמת המשכן, השלים עוד כל דעי הדרווח, והנה שיהיו שבעת הדרווח על חלקות הדרווח אל טל פני המעודה, באשר הוכיח במעשה המעודה: והעלה את גרמיה והאיר על עבר פניה (שמה ס ב), לא בלתי מעולה ולא בלתי שאחד כלם אל עבר פניה.

ולא תוכיח בפרשה האת "באהל מועד", ללמד שיהיה גם בן במקדש, אולי יחשב.

פ"ג ירושלים

אלא סוד הדברים בעורשות, הללו הוא סוד פירושתי, שבספר זה הפסוק כה לסיים את תורה הקרובות ואח כל מה שהייכים לעשות אודות אהל מועד, והנה תחילה אמר הפסוק: ואתה תצוה וגו' ויקחו אלך שמן זה עד וגו' להעלות עד המידה (שמה ב כ), ולא תוכיח שם את המעודה, והיה מקום לחשוב שדליו במעודה אם היה נמצאת, כמו שאמר בפסוקים: והעלה את נותנה והאיר על עבר פניה (שם ס ב), אבל אם אולי תאמר או תאמר ידליו בלתי מעולה, ואין המעודה מעכבת את ההולקה, כי המעודה להעלות עד המידה היא לעולם.

ואמר כך הפסוק מצוה שנית סוד הדרווח: זו את בני ישראל ויקחו אלך שמן זה עד, ויקרא כו ב, ואומר: על המעודה המעולה יערוך את הדרווח (שם כו ב), שיערוך אותן רק על מעודה המעולה, וכאן, כאשר סיים להוכיח את הקמת המשכן, סיים גם את כל דעי הדרווח, וצוה ששבעת הדרווח כולם יהיו חלקים להעלות אל פול פני המעודה, כמו שאמר בפסוק: והעלה את נותנה והאיר על עבר פניה (שמה ב כ), לא בלתי מעולה, ולא בלתי שאחד כולם אל עבר פניה.

והפסוק אינו מכיר בפרשה זו "באהל מועד", ללמד שגם במקדש יהיה כן, כדי שלא יבואו

פ"ד ירושלים

שמעיה החובב בכל עת, פירשו מכל שיצונו להכין עצמו לנבואה, כמו שמונה מרביו (שם).

כפי שם משמען מביא בשם הניח מאיר ארץ דיל שוב אתה הקשה לו ממה שאמר בנבואה דדעי (פרק ב) שמעיה פירש מהאשה סקרו, מה אם ישראל שלא תוקדשו אלא לפי שעה וכי ואני שאני מוחן לך בכל עם ואני ידע כתי דבר צמי בימים או בלילה על אחת כמה וכמה, עכ"ל. [אולם משם מוכח רק שמעיה חשב שידבר אתו בלילה, אבל לא שאין דבר אתו בלילה].

וכפי שם היה (חזקוני ס"ו סג) העיר משה שאמר בברכות (ד) שכלל יב ניסן אמר מרצה לירושל, אמר

7

כי בעבור שאין חלונות באהל מועד יצטרך לאורה הואת, אבל במקדש שיהיו שם חלונות ששמים (מלכ"א ו ה) לא יצטרך בו לפיכך לא תוכיח כן "באהל מועד".

(ג) ופעם יצונו בן אהרן לומר שהוא היה המדליק אותו כל ימיו ואף על פי שהמנוחה בשעה בבניו, כמו שנאמר: יערוך אותו אהרן ובניו (שמה ב כ), אבל היה הוא המדליק במעודה המדולה הואת הדרווח לומר עליו וסוד נשגב.

ואולי נרמז לו זה בספוק (תק"א ס ב): כפיין לפרכת העדה וגו' ערוך אותו אהרן מערב עד בקר, כי בו יבדו השם בניו, ומפני זה אמר גם עתה דבר אל אהרן וגו' בהעלותך, ולא אמר "דבר אל אהרן ואל בניו בהעלותכם".

(ד) ופעם וזה מצוה המעודה, לרמז שצריך לדורות, שיתורה מקשה, כי הוא קטעב ביה

פ"ה ירושלים

לחשוב שהצורך באור זה הוא מפני שאין באהל מועד חלונות, אבל במקדש שיהיו בו חלונות (מלכ"א ו ה) לא יהיה בו צורך, לכן אין הפסוק מזכיר כן "באהל מועד".

יעש בן אהרן, אהרן עצמו חילק את הדרווח כל ימיו, ואפ"י שהמנוחה היתה כשרה בבניו.

(ג) ויעש כן אהרן בא לומר שהוא היה המדליק את הדרווח כל ימיו, ואפ"י שהמנוחה היתה כשרה גם בבניו, כמו שנאמר: יערוך אותו אהרן ובניו (שמה ב כ), היה הוא מדרווח במעודה הגדולה הזאת הדרווח לומר עליו וסוד נשגב.

ואולי נרמז לו זאת במפסוק: מחרו לפרכת הדרווח יערוך אותו-אהרן מערב עד בקר (ויקרא כו ג) שבו בחר ה' כימיו, ומפעם זה אמר ה' גם בכשניו: דבר אל אהרן בהעלותך, ולא אמר "דבר אל אהרן ואל בניו בהעלותכם".

זה מצוה המעודה גם לדורות, מקשה לעכב, אבל זה רק למצוה, וכדי שלא תטעו לפרט שגם זהב מעכב, הפסוק חזר ואמר מקשה היא, רק מקשה מעכב, ולא זהב.

(ד) וזה מצוה המעודה, הפסוק בא לרמז שגם לדורות צריכה המעודה להיות מקשה, כי הוא מעכב

פ"ו ירושלים

לא יהיה בו צורך, מדברי רבינו אלה מוכח שרצונו בהרמב"ם (בבלי תמידין ומוטפין ג יב) שהוליקת הדרווח איתה גם בבקר, שאם היה רק בערב איהו הכול יש בין המשכן שלא היה בו חלונות לבין המקדש שהיו בו חלונות (תכלת מרדכי), וכ"כ רבינו הלל (טו ה) שקטרת אהרן היתה קטרת הבוקר שהקטיר בהעלותו את הדרווח.

(ג) ויעש כן אהרן, הלא היה די לומר ידעל אהרן את הדרווח אל טל פני המעודה.

נשגב, ואם השאל, אולי אין יערוך אותו אהרן ובניו, בא לרמז שגם בניו רשאים להעלות, אלא בא לרמז שגם הם חייבים להדליק, לכן פמשין רבינו שרמנו לאהרן בספוק יערוך אותו אהרן שבו בחר ה' בימיו שהוא כפי תצוה (ל ז) כתב רבינו שמה שהפסוק

מזכיר רק את אהרן בא לומר שהוא תחיל בעריכת הדרווח. (ד) וזה מצוה המעודה, השאלות הן: א. הלא מצוה המעודה כבר נזכר במפסוקי בני תרומה (כה לארץ) ובפי ויקהל (לו יר"כ), ב. מרוע נזכר כן תחילה מקשה ואחר כך זהב, ובפי תרומה ובפי ויקהל תחילה זהב ואח"כ מקשה, ג. מרוע לא נזכר כן גם הקמים והנביעים והמפתורים ומשקדים, ד. מרוע נאמר שנית: מקשה היא, ה. מה בא "היא" למעט, ובספרי (כאן) אמרו שהפסוק בא ללמד שגם ירכה ופרחה יהיו מקשה, ובכפי (מנחות כה) אמרו שהוא בא ללמד שאם אין המעודה באה מזהב אינה צריכה להיות מקשה, אך לפי פשוטו הפסוק בא ללמד שמנוחת זהב היתה כולה מקשה, לכן כפרש רבינו שהוא בא ללמד שגם לדורות צריכה להיות מקשה.

ראובן: ^א ובני שמעון ימאל וימן
 ואהר ויכין וצחר ושאל בן־הפנענית
 אלה משפחת שמעון: ^ב ואלה שמות
 בני־לוי לתלדתם גרשון וקהת ומררי
 ושני חיי לוי שבע ושלושים ומאת
 שנה: ^ג בני גרשון לבני ישמעלי
 למשפחתם: ^ד ובני קהת עמרם
 ויצהר וחברון ועזיאל ושני חיי
 קהת שלש ושלושים ומאת שנה:
^ה ובני מררי מחלי ומושי אלה
 משפחת הלוי לתלדתם: ^ו ויקח
 עמרם את־יוכבד ודתו לו לאשה
 ותלד לו את־אהרן ואת־משה ושני
 חיי עמרם שבע ושלושים ומאת שנה:
^ז ובני יצהר קרח ונפג וזכרי: ^ח ובני
 עזיאל מישאל ואלצפן וסתרי: ^ט ויקח
 אהרן את־אלישבע בת־עמינדב

לקם בהיר

מא) זה לא נקח ליפוסם של משה ואהרן, ולא ק עשה
 נחלוקן ושמעון - והדל"ם ויל עשה השבן שהפסדה לא
 היה יותר מקרי שם עיי"ש, וכן הוא נסדר פולס
 פ"ג: ^{מב} פי' שבנים כלן בני יעקב דהיינו לוי ויוסף לא
 אפרים ומנשה, יפשוט הוא, שהרי כל בניו של ח"ל נס"ע
 הוא ננוי על הספוק ימת יוסף וכל "למתי" ו"לוי" האריך
 ימים וכו', וזה לא קשה קושיות הד"ד ויל אפרים היה חי
 ומתחיל על בניו שמהו זה הקן ל' שנה והגיוס אנשי גמ
 (מ"ל): ^{מג} שהוא היה נט הספוק והעיקר ורעו של
 אפרים, ומיני הולדי תקיימה מ' ג' יהיה "ועדן"
 (רא"ם): ^{מד} פי' הגם שאלל עריות נקרא דודתו אשת
 דודו דהיינו אמת את אבותי, שלן בהכרח שהיא אמת אבתי
 (רא"ם), גם השמיענו שלא היתה אמת אמו אלא אמת

רש"י

שחשבוים הם): ^{מז} ושני חיי לוי וגו' למע נמנו
 שנותיו של לוי, להודיע כמה ימי השעבוד, שכל
 זמן שאלח מן השבועים ימים קיים לא היה שעבוד,
 שנאמר (ד' י) וימת יוסף וכל אחיו ואחר כך ויקם
 מלך חדש, ולוי האריך ימים על כולם (בר"ע ד):
 (ית) ושני חיי קהת, ושני חיי עמרם וגו',
 מהשבין זכ אנו למדים על מושב בני ישראל ארבע
 מאות שנה שאמר הכתוב שלא צאין מצרים לנדה
 היו אלא מיום שנולד יעקוב, בכרי קרח מיוצרי
 מצרים היה, השוב כל שנותיו ושנות עמרם ושמונים
 של משה לא המלאם ד' מאות (שנה), והרבה שנים
 נבגעים לבנים בשני האבות (ס): ^{מכ} ויוכבד דדתו,
 אשה הצובי (ויקרא), בת ליי"ו אמת קהת:

אחות נחשון לו לאשה ותלד לו
 את־נדב ואת־אביהוא את־אלעזר
 ואת־איתמר: ^ב ובני קרח אפיר
 ואלקנה ואביאסף אלה משפחת
 הקרחי: ^ג ואלעזר בן־אהרן לקח
 לו מבנות פוטאל לו לאשה ותלד
 לו את־פינתם אלה ראשי אבות
 הלויים למשפחתם: ^ד הוא אהרן
 ומשה אשר אמר יהוה להם
 הוציאו את־בני ישראל מארץ

רש"י

(כג) אחות נחשון, מנח"י"י למדני* הכנסה אשה
 לרין לנדוק בלחיים (מ"ד - כ"ג ק"ו): ^{כה} מבנות
 פוטאל, כהרע יתרו שפוטם עגלים לנ"ה, ומכרע
 יוסף"י שפוט"י"י כילוי (ס - ס"ג): ^{כו} הוא אהרן
 ומשה, אלו שהכחירו למעלה"י"י שילדו יוכבד
 לעמרם: ^{כז} הוא אהרן ומשה אשר אמר ה' ים
 ש"י נחשון - לוי.

לקם בהיר

לוי, ומשפחתם אלה נחשון (מ"ד) ממשמע
 שנאמר נח עמינדב איני יודע שאלחם נחשון היה (הרי כמינ
 נחשון ק פמינדב) (גמרא), ופירש"י לפי שהיה אחות
 נחשון אשה נזיר לכן נקמה שהגנים דומין לאחי האם
 עב"ל, אבל נקמה את רעהו וכו' אמת לכן וכו' לא שייך
 דרשא דהב"ל, ולמד מפירוטו ה"ל ע"ל לומר שאינה יאחיה
 ומקומה רשעים ילא למדה מהם, מה שלא שייך לדרוש ק
 הכא (רא"ם), וכן אמת נביות נקוף פ' מילדות ליה לן למדרש שדק עשו כרעם, ארבעה, ואם דרשין שמה ישמעאל
 והשיחה נבית, וזה הכתוב ללמד שנתן יעל"ה ללמוד חורם י"ד ענין עיי"ש, משל"כ נסיונו לא היה שום נפ"מ
 שהשיחה נחשון (מח"י), ומה שאמרו לנדוק בלחיים, כל שכן בלחיים ובאמה, וכשזט הוא (ב"ב): ^{מח} איתרא שנמדרש
 ש"ר איתא ח"ל בה פוטאל לא נאמר אלא מצות פוטאל שהיה אשתו משמי משפוחם משבע יוסף וכו', אבל נגזר ב"ב
 ובקוטה מ"ג, איתא מצות פוטאל פרי משמע, פירש"י פרי פוטי מלא כתיב פוטאל (בלא י"ד), וכתרו ר"ל לומר שהם
 יתרו ויוסף שבהם נזכר, "נח"י"י צבורה שנאמר (ב' ט"ו) ולסחן מדין שבע, "נח"י"י, ומכיו ביוסף, "נח"י"י לעדה עלי שור
 (מהר"ד), וכל דברי ר"ל דברי קבלה ופמניוהו אקרוי (בא"י), והוליד רש"י הפניה מפשטה מלומר ששמו העלם היתה
 פוטאל, לפי שהכתוב לא אמר שמה של אשת אלעזר אלא אמר שהיה מצות פוטאל, כדי שכל לייסם אש פנתם ננו, ובתי
 שמייתם את אלעזר אחר עמינדב, ועדיין לא הראה לנו יוסף, שאכתו לא ידענו מי הוא זה פוטאל, ודאי שאין זה שמי
 העלם (רמב"ן): ^{מט} ואלו ובגם אמתו ולא חשטו (ולא חש נז) (לשון רש"י בסוטה מ"ג): ^מ פ"י חיה "הוא"

אור החיים

ויזום שהמליך אותם וזכין: ^{מא} כולאוי"י פי' ללד שיש ביהם יכולת נכוליה שבהם
 כ"ו. הוא אהרן ומשה"י פי' המיוחסים מלכי פירעה מלך מצרים ובני ישראל כמו שפירש"י
 בפירשה, הם אשר אמר ה' להם בפסוק ויזום, לזה אמר ה' להם כולאוי"י את בני
 אור בהיר

כ"ד) להיכן מלאה בלגבע פינע הוא. ^{מב} וכו' יש משה ואהרן אחרים, שנק' לזין אמת.

מְצַרִים עַל-צְבֹאתָם: כוּ הֵם הַמְדַבְּרִים
 אֶל-פְּרַעֲהַ מֶלֶךְ-מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת-
 בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:
 כח וַיְהִי בַיּוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה בְּאָרֶץ

לקם בדיר

מורה באצבע על אלה דבר, ומן הסתם מורה על האור
 כסמך (רא"ם), ומאז אפי' לאשמעין בזה, ואפשר משום
 דהוק פלן ביהום שייכבד ילה לעמם קודם את אהרן ופי'
 שמה כשפיטר הכמות השמלטה שליחם משה והאק אמר
 שמד אחר וישאיה לדה את משה, אל פמשו עסט אהרן
 ומשה אהרם ויכבד אהרן ילה אום (ב"ב): (מט)
 פ"י שים במדות וימעשים טובים, אבל לא במעלה ומדרגה
 שהלא הכבוד העיד לא ק עדי משה (מ"ל), ואפשר שגם
 בגדולה ובמדרגה היו שום, לפי שהיה לאהרן יתר שאם
 שהיה גדול בשנים בזה השלים מדרגתו להים שזה למשה
 (ב"ב): (ג) זה פי' הוינה, ועיניה כל נכחם לשבטיהם, שהשביטים יאלו כלל אנשיהם ולא נשאר שם גם אחד, כמו על
 כרעיו ועל קרבו שפירשו כרעיו וקרבו, והענין לומר שללו הכל במשולם, וזה לשמו של פירשיהו על נכחותו חוץ
 מנכחותו נסוף על נכחותו, שאין לו שום כח, גם אין פירשו שהנכחות נשאו כל עמם את העם והעם רכבו וישב עליהם,
 גם אין לומר שפירשו מסודר לפי נכחותם לשבטיהם, שהרי בחסוף יאלו ולא נשייטו לפי שבטיהם ולא נכדו להגלים אלא
 במדבר (רא"ם), ואפשר שזה למעט הפרד רב שעלו אהם מרנום, אבל לא נטעו (הויאל אלא נכחותם לשבטיהם (בא"ד),
 ופי' מינה נכח אקיסת אנשים, פעמים יאמר על נפלי המלחמה ופעמים על שאר אקיסות (ד"ע): (ג) פי' הגם שכבד
 אהר הכבוד משה ואהרן המייחסים בני יכבד ועמם נטעו בשליחות גדול ועלה זו, אהר שגם הם היו שקיימו בפועל
 שליחות זו, שכל אחד לעצמו יקר הוא מאד והוא הודר ומפארת הנוי לעצמו והעשיה לעצמו (בא"י), ולא חקיקם שנטעו
 בשליחות ולא קיימו (ב"ב), עוד אפשר שהכוונה כמו בדבור הסמוך שאפילו בשעת עשייתם היו עומדים בשפלות ובענוה,
 ולא וזה דעםם ולא גנה להם משת שלטנוי (מ"ל): (ג) הכחות אלו מודיע חיבת, הויאל' ואל' להיין זרה כמו שמודיע

אור החיים

ישראל מארץ מצרים וכל הממלכה יכרבו בשבע מוכר
 אשר הכין כ' לגו כסילים, ואומרו הם המדברים פי'
 פי' כמלך הגורר על פנזו בדבר שפתים לעשות דבר.
 עוד יכוין להודיע שהגם שממלא שאמר הכתוב
 שידבר משה חדע כי גם אהרן דיבר פי' כאלהר אבאר
 בפסוק ויהי ביום דבר ה'
 כו. הוא משה ואהרן, פי' ששקולים הם פי', וזה

אור בדיר

(כו) למע כל הלא זה האלה זה הדבור, ואם לומר שקיימו מה שנטעו, היה די לומר ודברו וגו'. ילדרכט יהיה פי' אשר אמר כ"י
 להם אשר האמר ה' אוחה ופי' מינה המדברים מלשון שנטעו כמו דבר ה' לומר. (כו) זה שהודיע בלומתי הם לשון
 רבים. (כה) ומינה הוא מראה על אהרן ומשה שאמרתי לך למעלה הוא משה ואהרן. (כט) שאהרן דיברו
 נא וישר ומשה עליו הלא. (ע) ולא אמר מה היה ביום ההוא.

מְצַרִים: כוּ שְׁלֹשׁ כֹּהֵן וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-
 מֹשֶׁה לֵאמֹר אֲנִי יְהוָה דַּבֵּר אֶל-פְּרַעֲהַ
 מֶלֶךְ מִצְרַיִם אֶת פְּלִאֲשֶׁר אֲנִי דַבֵּר

רש"י

לקם בדיר

שלאחריו: (כט) וידבר ה'. הוא הדבור עלמו
 האמור למעלה בא דבר אל פרעה מלך מצרים, אלא
 מתוך שהפסוק הענין כדי ליחסם חור (כענין) עליו
 לכתחיל ב: אפי' ה'. כדאי לנו לשלחתי ולקיים דברי
 נפעים ראשונה ושמיה, ודאי שהכוונה שכל פנים שמכרים
 במורה מלידתם ועד הסתלקותם הם היו בלי שמי כלל רק
 כמו ששנים מורה על מהפס הידועה (רא"ם): (ג) פי'
 כחזו זה החמיל בענין ולא קיים, והכפית הסמוך היא
 גורמה, מה היה ביום דבר ה', וידבר ה' ופי' ומלינו
 דוגמהו, כגון בחמלם ספר הושע, מחילם דבר ה' בהושע ויאמר ה' אל הושע קח לך ופי' ופירש"י פחלם דבורו של ה' ב"ה
 היה זה שאמר לו קח לך ופי', והכוונה בזה כמו שמפורש בדבור הסמוך, שאין זה דבור דע מהקב"ה אל משה, גם משכחו
 של משה נכר למעלה קודם היום, וכן משכחו של הקב"ה שאהרן ידבר עמו למעלה, לומר מה שאמר ויהי ביום דבר ה'
 כאילו אמר נחזיר על הראשונים, וכדי שלא יקשה לך, אם כבר השיב הקב"ה למשה שאהרן יהיה נביאו למה חזר וטען אפי'
 על שפטים (ב"ב): (ג) כגו מבוחר בחמילם הפרשה ששם זה הוי"ה מורה על מקור האמת אמיתם שלמותו יתברך,
 ואין בלאו, וכדאי למתך עליו ועל הנטותיו:

אור החיים

מצרים פי' לשלוח דיבור ראשון שהיה במדבר שאמר
 לו ה' (לעיל ד' י"ד) הלא אהרן אחי וגו', כי שם
 עדין לא הורה הכתוב אהרן למשה בשליחות מלכו
 זו עד שדיבר ה' עם משה בארץ מצרים, והוא
 אומרו ביום דבר וגו' בארץ מצרים, וחזר הכתוב
 לומר אופן דיבורו שדיבר ה' עם משה בארץ
 מצרים פי', והוא אומרו וידבר ה' אל משה לאמר
 אני ה' דבר אל פרעה וגו' פי' לאמר שדקדק לומר
 לו אני ה', והכוונה בזה שסמוך על דברי פי', ותלך
 בשליחותו וידבר אהרן בעמך אל פרעה כל אשר
 וגו', ותמלא שדיבור זה של אפי' ה' כיה בארץ
 מצרים דכתיב (כ"ט פרשה זו) ויאמר אליו אני ה'
 זה היה במצרים ואמר לו שילך הוא וידבר אל
 פרעה לא אהרן, והגם שכבר שפך ה' עמו אהרן
 הנכ ביאר היטב שם במקומו שאהרן ידבר אל
 העם אבל לפרעה עדין כ' חפץ שידבר משה ויאלה
 אותו באומרו אני ה' ולא חתום לשום דבר ולא ראה

אור בדיר

(כ) וכל הענין הפסוק כ"ט עד סוף פסוק ב' הסמוך אלו. לומר, האך היה ואל' שהם המדברים אהרן משה, ואל' היה ביום דבר
 וגו' בלחך מצרים, שם אמר לו ה' אהרן מדבר אל פרעה, והוא השיב על שפטים אהרן, ועל זה אמר לו ה' אהרן דבר גם אל
 שרעה. (עב) ולא חתום על על שפטים שכן.

ר"ל מפני ענותנותך שלא תרצה לומר לו זכה שלח עמי ע"כ אני נותן לך רשות לבקש רק בדרך בקשה על ג' ימים ואלא אני אקשה לכו שלא ירצה ואלכו במכות הרבה ויהי מוכרה לשלוח וממילא יחזעל חנאי המורה שהגנית לחזור אחר ג' ימים, נמלא כי שליחות הקב"ה מעיקרה כ"י שולחו ישראל על צבאותם של עמם לא תחה רשות פרעה כ"ל על צבאות עמם בוד רמה ולענין זה השליחות כ"י אהרן מוקדם למשה כי משה מרוב ענותנותו לא ערע לבו לדבר בן, אמנם המדברים אל פרעה שולחים ולא על צבאותם רק על זמן ג' ימים ולענין זה השליחות הוא משה ואהרן מוקדם משה לאהרן וק"ל [תקסג].

הוא אהרן ומשה אשר אמר ה' לכם הולחו את בני ישראל מארץ מצרים הם המדברים אל פרעה וגוי הוא משה ואהרן ויהי ביום דבר ה' אל משה בארץ מצרים מקרא זה אין לו המשך לפניו ולאחריו כי יש הפסק פרשה וחז"ל [ויק"ר א' י"ג] למדו מבואן שלא דבר הקב"ה עם מרע"ב רק ביום ולא בלילה כלל כלל לא וכבר טוח רמב"ן [במדבר פ' צ"ג] על ה"ל"ע שכי שהמורה במשכן כ"י שאם ידבר הקב"ה עם מרע"ב בלילה יהי נר דולק לכהור למרע"ב וכתב רמב"ן אל ידע הכפרת שבין עבדא משה לשאר נביאים לא כ"י זה, ור"ש פ' זו כ"י הרש"ע בעניןו וראו אל אברהם בייש מראות הלילה ככל הנביאים ושמו כ"י לא מודעתי היינו נבואת פרע"ה ביום אשר ידע"ו ה' פנים אל פנים ולא בלילה, וכי רמב"ן שהאמת בן חלל שהוא כמחננה ולא ידע [ע"י ברמב"ן], ובמקום אחר שמה ר' אברהם מה שהשכיל כאן וחינו כ"ל, מ"מ האמת הוא שנבואת נביאים כ"י במראה לילה ולמרע"ב דוקא ביום, ועוד אקדים כי נבואת כרחמים הם בשחרית בענות הבקר ונבואת כדון הם בלילה ויהי השמש צאה ועלטה ה' ואימה השוכה גדולה ויפלת עליו ע"כ ככה שדבר הקב"ה עם משה ואהרן ביום ע"כ לא דבר עמהם חלל או ברגע עמוד השחר שהי הנבואת לאהרן בעוד לילה ולמשה כשכבר עלב ע"ה ביום, או סמוך למשכה ודבר עם משה בעוד יום ולאהרן ברגע אלה כטובים, וחינו דקאמר קרא הוא אהרן ואח"כ משה אשר אמר ה' לכם הולחו את בני ישראל מארץ מצרים שהיא נבואת של חסד שנאמרה בעלות השחר ונאמר לאהרן קודם למשה כי משה לא השיג הנבואת עד שכבר הלכו המורה וראו אהרן קודם משה, הם המדברים אל פרעה כדון להכותו נעשר מכות ודבר סמוך להשיכה הוא משה קודם לאהרן כי לא השיג אהרן עד שהשיכה, ומסביר והולך ויהי ביום דבר ה' עם משה בארץ מצרים ביום ולא בלילה כ"ל. [תקצ"ז].

ואני אקשה את לב פרעה וגוי ונחתי את ידו במצרים והולחתי וגוי את עמי בני ישראל מארץ מצרים בשפטים גדולים. כרמב"ם כה"ל השוכה הקשה ח"ך החזיק לב פרעה וכו' וכו' לעשות תשובה ותי' הרשע חושק כ"כ עד שיגרשו חסדיו שיסחמו דלתי תשובה ע"ש [פ"ו כ"ג], והנה המפורסם הוא המקבילת את הרבים ח"ן מספיקין בידו לעשות תשובה וכו' בהענין ישראל ע"י דנקו בע"ז עד שלא שמעו אל משה מעבדו קשה ואח"כ [שמו"ר ו' א'] שהיה קשה להם לפרוש מע"ז ע"כ נסגרו בעדו דלתי התשובה, חלל כרי כעטם שלא יכ"י הוא בנן עדן ותלמודיו בגימט [כיומל פ"ז]. ומשום כן אם זה שהענין הרבים זוכה שישבו גם תלמודיו אזי מקבילים אותו בתשובה וא"כ קשה כרי ישראל שבו וילחו עם משה ממלרים שזו היה ראו שחקיבל תשובה פרעה וברי בים נאמר וחקתי את לב פרעה ואכבדה בפרעה, ו"ל. ויחלם ממלרים לא היה בחמנו שלומה עד אחר קריעת י"ם והאמינו בה' וכמשה עמד חלל קודם לכן כרי היו נחומים בדין אם לטובם עם מצרים ואמר מד"כ כללו ע"ז וכללו, ומסו קטני אמנה בימי אפילה, וגם בשעת יליח גורשו בע"כ ולא מדלגים טוב, וא"כ שפיר נחזק לב פרעה, וחינו ואני אקשה את לב פרעה יען גרם לישראל שלא שמעו מעבדו קשה של ע"ז, ושלא תקשה כרי סוף ישראל ללחח וא"כ כבר שבו ישראל עד ה' ושוב ח"ן נכון לבקשות לב פרעה, לזה אמר ואלו"ה עמי צ"י בשפטים גדולים על ישראל שלא מדלגים ילאו ומד"כ עדיין עליהם וימחו בימי אפילה א"כ ויחלם בשפטים גדולים לא מדלגים. [תקצ"ז].

ויעש משה ואהרן כאשר צוה ה' אותם כן עשו, וי"ד דכ"ל למימר ויעשו משה ואהרן ולא ויעשו נשון יחיד, ועוד מה זה שמש"ס כן עשו, גם וי"ד מ"ש בפסוק שלאחריו ומשה בן שמונים וגוי בדברים אל פרעה, ח"ן זה ענין לבאן וכו' לו לכחוד זה לניל דפי בייחוס, ועוד מפני מה תלה ימי שני חיי האדוקים בעמידתם ודבורם לפרעה, ולא אמר בדבר ה' אליהם כ"י בן שמונים שנה, וי"ל דבהשאלת שכיח על הדם יוסיף ימים ויעשה ברי חדש בלחור פני מלך חיים ורלונו כעב מלקו. ורגיל אני לפרש קרא כדכתיב [ישעי ל"ח ע"ז] ה' עליהם יחיו ולכל בכן חיי רוחי ותחלמי והחינו, דאח"ל [ברכות כ"ז:] הלום יפה לחולה כענין כי החלום הוא א' מסי צנזואה וביון זוכה לא' מסי צנזואה סימן יפה להצריח מחליו, ומכ"ש מ"י שהקב"ה משרה שכיתתו עליו, ויוחר מה מו שוכה שה"ת שוכן בקרבו ממש. ביכל ה' כמה, וכו' ה' עליהם יחיו ע"י שכי עליהם ומשרה שכיתה עליהם ע"ז יחיו, ולכל בכן חיי רוחי פ"י לכל מו

שהקב"ה בכן ו שהוא יותר מס וכרואי לזה ש חלום בעלמא ו מכ"ש וק"ו ל שלא זכה שוכ האלו משה ואה צמותו לא ככו חפ"י מו שוכה כח אשר ע"כ וגו כי מוסמו משה, וכל ואי נכח ליחס זה שאלמר ויעש מ ויעש מוסב על שחזרו למעוהם בדברים עם חח אקנים חלושי ו נחלש

ומשה בן ש
שנה

קס"ג כמספר ו מילוי שם אהו כ"ארץ. ודע דל כ"י שנה שמו ילאו נעשה שמו כ"י בן שמונים צפת לחלם הו מו שנים שה"י בן מאה ועש

ומשה בן ש
שנה,

(ה) ו"ל החתו וצריך אני לעשות בעמוד לפני מר"ו יב"ה כמבואר בנ מדע"ה בן פ"א ו קב"א וא"ך אמר ודחק בן שמונים לשנת שפנים מ כבר ק"ב ונכנס יצ"י שיסת רש"י מציאת י"ב ודומ ה' למקרא בן ע

דרשות מרן

שמות

מהריקא ז"ל

ועל כן היו מהפלות שיצאו שלמים ופירוש ותחין לשון רפואה כמו יהיו סומים תחלימי ותחיני וכן לשון שלם שלשון כוס ברכה חי לא' מהפירושים שלא יהיה שבור ועכשיו תקן ותחין שהם עושות בהפלתן ולא חזר ואמר הוא שכתוב ותחין כי כבר אמרו למעלה וזה בא מתוך דחוק לפי הראשון ומה שלא אמר אמרה את הקלה לקמיה יחפרש ולפי טלעולם יקשה שלשון ותחין דחוק שהיא לשון שלמה אל רבי לוי ביון שבאת לדיק לשון ותחין והוא בהפילה ופירשת לשון בריאות ושלמות אמר את החפירה שכיון שהיו מתפללים על שלמות האברים וגשמיני והפילו על החיים ממש ויהיה לשון ותחין מדייק בעצם לשון חיים וגם שהם היו עושה בהפלתן לפיכך אמר בחלקת רפואה המוסים והקב"ה שומע קולן וכאן עשה הפלתן כי יותר גדול ענין החיה מתוהם כרפואת מומי בנידם והו' פי' שומע קולן כי בשמיעת קולן יספיק לענות אמנם בבאן שהיא החיית המתים צריך רחמי שמים מרובים ועיד הברח לרבי לוי לפי שקשה לדבר אחר כיון שהיו המילדות חושש' מן יחשדו ישראל כשיראו הילדים קצתם בעלי סומים שהם גרמו לכה לא תחינה היששות על המתים בשעת לידה או אחר יציאתם והוא יסביר יאה"ע אבל לא היו בוסחות כל כך בהפלתן להחלל על המתים והפשה טועם תפשה ומה שהיו מהפלות גם על אמן שלא יתבנו כי לעולם יחשדום כי סחמת ההשתדלות שהיו משהדלות להמות הולד לקיים מאמר פרעה בהחבא שלא ירגישו בני הבית והמיתו הולדת במעשיהן ולפי שתפלתן היתה בעצם וכמונה על הילדים ובמקרה על אמותיהן לפיכך אמר ותחין את הילדים ולא הזכיר אמותיהן כלל ועוד אחר שעיקר הגזרה היתה על הילדים והכונן אומר ותראן המילדות את האלהים ולא עשו כאשר

דבר אליהן סלך מצרים לפיכך לא אמר כי אם ותחין את הילדים ומה שהיו מהפלות תלה להם עכשיו ומה שלא היו מהפלות על חייהם לנצרי כך דרך הצדיקים להחלל מעם מעם ראה הפלת משה בעגל למה יתרה אפך כי לא התפלל תחלה רק על חרון אף שלא יהיה בהם ולא יכלם ברנע ואחר שנחם השי"ה על הרעה אשר דבר לעשות לעמו כשעלה משה למרום אח"כ אמר אעלה אל ה' אולי אכפרה בעד חטאתכם וכן במרגלים התחיל בקלה וסוים במחילתם דרוש משם ואלו הצדקנותו אעפ"י שלא מצינו שתפללו יותר אפשר שהתפללו :

א"י בשלמא התם דתי עין רבים ועל הוראי אבל הכא הוי עין יחד ועל הספק אפשר יכזה יספיק דבת דינא במל' דינא וי"ש לפי' ותחין את הילדים וכן במה שנדרק הלשון כי היה ראוי שיאמר לפי' אמר ותחין אלא ה"פ כי השתי קושיות יתור ודקדוק דברו כלשון מחויב ולא שילל הראשון חירץ ולכך באו בולם ואין צורך לאמרו יותר ולפי' לא אמרו בעל המאמר בסברא הגונה ועכשיו אמר ענין אחר כי בראשון לשון ותחין הוא דחוק שהוא לשון גידול והבראה ולשון חיות הוא מושאל כמו לתחיות ולהברות ובשני לשון שלמות אמנם עכשיו הוא לשון חיים ממש הוא דקאמר ופירושו יצק בעצם לשון ותחין ולשני פירושים אחרונים הללו יש קושא כי אחר שפי' ותחין את הילדים הוא בהפלתן מאין ידע פרעה שאמר להן מדוע עשיתן הדבר הזה ותחין את הילדים והליל מדוע לא מיתתם את הילדים בשלמא לפי' האי אפשר שמדע לסלך מצרים שהיו נובות מים ומוזן והשיג להם ואפשר כי בהשבתן כי לא כנשים המצרות העבריות ונ"י ועל גביית מוזן יש להם טענה כדי שלא ידעו בהם ויבטחו בהם לקיים גזרת פרעה. אמנם לענין התפלה

דרשות מרן

שמות וארא

מהריקא ז"ל

ותפלה כי אמר לו תרוך ליישב דבריהם וראוי קרא משמע הכי ומשמע הכי וכ"א משמע לשום דכתיבה בפרעה דליכא למידק לא דייקי' ואנן שהוא מדויק במילדות נקם ליה בפרעה ופירושו כאלו אמר מדוע קיימתם הילדים והיבא דאיכא למידק דייקי' והוא דחוק לפיכך לא ראה הראשון דברי אלו האחרונים והכל בהשקפה טועמת מהרי"ק :

שמות רבה

ותרא אותו כי טוב הוא חגי ר' מאיר טוב שמו ר' יאשיה אמר טוביה שמו ר' יהודה אומר הגון לנביאות אחרים אומרים שגולד כשהוא מהול ורבנן אומרים בשעה שגולד משה נתמלא הבית אורה בחיוב הגא וכו'. יש להקשות מה כונת אלו האמוראים אם חולקים או משיב האי על חברו ועוד כי פעם נראה שחולקים לאמר מה היה שמו ופעם נראה שרוצים לפרש אם היה הגון ועוד כי למה אמר ר' יאשיה טוביה שמו כי לא מצינו זה השם בכל התורה כולה. וי"ל כי אלו האמוראים חולקים אם האדם יקנה שלימותו מצד השתדלותו או אם צריך גם כן שיוע אליו וי"ש רבי מאיר טוב שמו מצד השתדלותו במה שהוא טוב ורבי יאשיה אמר כי לא די זה כי ג"כ צריך שיוע אליו וי"ש טוביה שמו כלומר טוב משותף עם ית רבי יהודה אמר הגון לנביאות כלומר אתה רוצה להשוות למשה עם שאר האדם ח"ו כי הוא היה מבחר המק האנושי וי"ש הגון וכו' ומ"ד גולד מהול לפי שיש מחלוקת אם האדם מצד החומר לא יקנה השלימות ואם משה היה לו מעט חומרי וי"ש גולד כשהוא מהול שרוא רמז לקליפת שהוא החומר ורבנן וכו' נחמלא כל הבית אורה. י"ל כי ר' שיאמר והנה טוב וכיוצא וכו' אבל ראה שהיה טוב בתחלם מכתה האנושי כמ"ש במדרש יבא טוב ויקבל טוב מסיב למצבים

יבא טוב זה משה שנאמר ותרא אותו כי טוב הוא ויקבל טוב זה התורה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם מסיב זה השי"ה שנאמר טוב ה' לכל וכו' למצבים אלו ישראל שנאמר הטיבה ה' למצבים הבונה הוא לומר כי ראה השי"ה בחכמתו הנפלאה כי בכל האנשים לא ימצא יותר הגון ומוכן לקבל התורה כמשה וכן ג"כ בכל ע' אומות לא ראה אומה הגונה בישראל וכן גם כן לא ראה בכל הנבראים דבר יותר הגון בתורה כדכתיב ה' קנני ראשית דרבו דבי' :

פירשת וארא

וארא אל אברהם ונ"י ורצה כי פרע"ה השיב לעיל לשי"ת באמרו למה הרעותה לעם הזה לישראל כלומר מה נשתנו שנתתה להם זה הגלות ואם תאמר וחרי בפוך אמרת לעיל אכן גורע הדבר כמאמרם ליל א"כ למה זה שלחתני תיגחם בגלות הואיל והם רשעים ואם תאמר שראית מה עשושה להם פרעה אדרבא הרע לעם הזה ונ"י ולזה השיב לו ה' עתה תראה מה אעשה לפרעה ולמה שאמרת למה יציא אותם מזה הגלות יש נ' סיבות. הא' ויאמר אליו אני ה' רחמן. והב' שהבטחתי לאבות וארא אל אברהם באל שדי כלומר לא נתתי להם טובות שלי אלא באל שדי אבל בשם ה' שהוא רחום לא נתתי להם. והג' וגם הקימותי את בריתי שנשבעתי ואקיימה וכו' והבאתי אותם אל הארץ ונ"י וראה כי אעפ"י שנשבעתי לאבותם הרי אני יכול לקיים שבעתי ברור אחר אבל נתתי אותה להם ונ"י שיהיה זה מורשת אני עושה זה בשביל שאני ה' רחום וכו' :

ד'הוא

אחרן ומשה אשר אמר ה' היצאו ונ"י הם המדברים אל פרעה סלך מצרים ונ"י

וגו' יהוה ביום דבר וגו' יש להקשות למה שינה פעם א' הוא אהרן ומשה ופעם אחרת הוא משה ואהרן וגו'. וי"ל כי יודע כי הנבואה היה קודמת לאהרן כמו שאמר ויאמר ה' אל אהרן עא לקראת משה נראה שהיה לו הנבואה מקודם לכן זה הוא שאמר הוא אהרן ומשה כלומר יותר מעלה היה לו לאהרן וכו' ואח"כ בהמשך הומן נעשו שנים יהוה הם המדברים אל פרעה ואח"כ השיג משה מעלה ביותר על אהרן וכו' הוא משה ואהרן וגו'.

א יאמר באופן אחר והוא כי אעפ"י שמשנה השיג נבואה גדולה אשר ידעו ה' פנים אל פנים עם כל זה היה מכיר שאהרן היה גדול ממנו בשנים והיה נוהג לו הכבוד הראוי לו כפי כבודו זה שאמר הוא אהרן ומשה וגו' ואח"כ כשהיו נכנסים לדבר עם פרעה לא היה אמר אחד מהם אני גדול ממך ואני עושה זה אלא הם המדברים אל פרעה בשוה ועל כל זה אעפ"י שהיה נוהג לו כבוד משה לאהרן על שהיה הוא הבכור גם כן אהרן היה נוהג כבוד למשה על היותו גדול ממנו בנבואה חזו שאמר הוא משה ואהרן וגו' ואח"כ השיג מרע"ה מעלה גדולה עד שלא היה נערך בסוג אחד עמו שהוא יהוה ביום דבר ה' אל משה לבדו:]

ואני אקשה אח לכ פרעה וגו' עד ויעש משה וי"ל א' למה שינה פעם א' את אהרן ואת מופתי ואח"כ ונתתי את ידו וגו'. ב' למה למעלה אמר בארץ מצרים ואחר כך אמר במצרים. ג' אחר שאמר והוצאתי את צבאותי וגו' מא"ץ מצרים למה חזר ואמר והוצאתי את בני ישראל ממצרים. ד' מאחר שאמר ויעש משה ואהרן אינו יודע שכן עשו ולמה חזר לומר כן עשו וגו' אבל כדי להבין זאת הפרישה צריך לידע למה השי"ת לא הביא

מיד סבת נבואתו ויאמרו שכלם מתים וישלחום וגו' אבל בוגת השי"ת היתה לעשות צדוק ספרעה באלו הסבות וכמו שאמר את אשר התעללתי במצרים ולזה השי"ת נתן כל הסבות הראשונות כקרקע ארץ מצרים כדי שלא יקפיד וחו שאמר והרכבתי את אותותי ומופתותי בארץ מצרים ולא ישמע כלומר לא יבין עד שאני אתן לו בעצמותו זהו שאמר את ידי או מיד והוצאתי את בני ישראל ועל כל זה פרעה לא יכיר כי סאתי היתה זאת לו אבל כשיראה שאומר למשה נפת את ידך על הים ובקעתו חזו שאמר בנפשותי את ידי על מצרים וישובו המים על מצרים או יכיר לספרע כי ה' נלחם להם במצרים ואו והוצאתי את בני ישראל מתוכם כמו שאמר אשר ראייתם את מצרים היום לא תסיפו לראותם וגו' ומה שאמר כן עשו והודיעני כי אחד מישראל שיקבל עליו איזה מצוה ונאמנו ולא עשאה מיד נחשב לו כאילו עשאה וכו' ועש משה ר"ל ששקבלו לעשות נחשב להם כאילו כן עשו:

רבה פרשת בא

ולא יראה לך שאיר שבעת ימים כנגד שבעת ימים שבין נאולה לקריעת ים סוף וכשם שבתחלה הם שבעת ימי בראשית וכשם שהשבת מתקיימת לשבעת הימים כך יהיו אלו שבעה מתקיימות בכל שנה ושנה ישמרת את החקה הזאת מימים ימימה. משל למלך שנשא אשה במדינת הים הגיעה גלים עד שלא נכנסה אצלו א"ל אל הוכרי כל הגלום אשר עברו עליך אלא אותו היום שפלטת מהם תחי וזכרת עשי אותו יום שמחה בכל שנה כך ישראל נגלה הקב"ה לנאלם ובמה גלים קשים עברו עליהם ועשה להם תשועה לכך הוזהרים שהיו שמחים בכל שנה שנאמר שמתו

שמתו בה' ונילו צדיקים ע"כ לשון המאמר:

מה שיש לדקדק ראשונה יש לדקדק למה דרש בעל המאמר ענין זה על ס' זה ולא יראה לך חמץ שאינו מדבר בענין מקרא קדש ושפחת י"ם יותר היה ראוי לדרוש ענין זה על ס' שבעת ימים מצות האבלו שהם ענין חירות כנגד ו' ימים שבין נאולה לקריעת ים סוף אי על ס' שבעת ימים החטונו. ב' אמרו כנגד שבעת ימים שבין נאולה לקריעת ים סוף ה' החו בין נאולה לקריעת ים סוף דכמ"י בניסן ננאלו וכו' יורו לים והלשון הסדויק הוא מה שבין לבד כמ"ס החס בין הפלה להפלה יכן בין נאולה להפלה זאת הקושיא בעצמה הפול על אמרו וי"ד ימים שבין ר"ה ליוה"כ"ס כי אינם אלא ו' בלבד. ג' אמרו כשם שבתחלה הם שבעת ימי בראשית וכשם שהשבת מתקיימת מה צורך בכל זה כבר אמר ששבעת ימים הללו שנצטוו בהם לדורות הם כנגד שבעת ימים שבין נאולה לקריעת ים סוף. ד' אחר שרצה להלות הדבר בדבר אחר למה לקח ב' חלוקות כשם שבתחלה הם ו' ימי בראשית וכשם שהשבת מתקיימת אחר לו' ימים בחד מינייהו סג'. ה' שאין הדבר מתייחס בחלוקה ג' דבשלא החלוקה הראשונה שהם כנגד שבעת ימים שבין נאולה לקריעת ים סוף מתייחסת וכן השנית שהיא כנגד שבעת ימי בראשית מתייחסת קצת שהם ו' ימים כנגד שבעת ימים אבל בחלוקה ג' שהיא כשם שהשבת מתקיימת א' לו' ימים אינם מתייחסת שהיא א' והם ו' ימים. ו' אמרו כשם שהשבת מתקיימת כך יהיו אלה הימים מתקיימים בכל שנה מה הלשון הזה מתקיימת מתקיימים צריך לימר כשם שהשבת לו' ימים כך יהיו אלי הימים נזכרים ונעשים. ו' למה המשיל הענין למשל לסלך שנשא אשה מסרינה הים לימא לסלך

שנשא אשה ועברו עליה גלים רבים מאי נפקותא דהתי מסרינה הים או מארץ ישראל. ו' המשל אינו מכוון למשל שהמשל הוא שעברו על האשה הנשאת למלך גלים רבים וצוה המלך שהענין יכרוך ליום שפלטת סתם והנה בכאן לא היה רק ב' ימים שנעשו להם נסים לישראל יום ראשון של פסח ויום ו' ואמר שיעשו זכר ו' ימים והעד שלא נאמרו במלאכת עבודה אפי' לדורות אלא א' ח'. ב' כי המלך צוה שלא תוכרי הגלים שעברו עליך ולפי זה לא היה לנו לזכור צרת השעבוד והענינים שעשו לנו במצרים ואנו מזכירים הכל וגדולה כזו כי צריך בהכרח לזכור השעבוד כדי לזכור הנאולה ממנו וכן אנו אימרוס מחוייבים לזכור עבדים היינו לפרעה במצרים כמו ששנינו מתחיל בגנות וסמיים שבח ואפילו כזכורים אנו מזכירים כל הקירות אהנו מלפנים מאמי אובר אבו וירעו אורנו ויעגנו. ו' מאמר הוכרי שפלטת מהם מיותר אחר שאמר אל הוכרי כל אהם הגלים שעברו עליך אלא אותו היום שפלטת מהם דיו. ו'א' בנמשל אמר כך ישראל נגלה הקב"ה עליה לנאלם וכמה נל" עברו עליה ועשה להם תשועה למה הקדים עליהם לנאלם קודם מאמר וכמה גלים קשים עברו עליהם כי מהחילה עברו כל כך צרות ואח"כ גאלם מהם. ו'ב' למה לא הוזהרים בנמשל שלא יוכרו הגרות הראשונה כמו שהוזהרים במשל. י"ג מה ראייה סביא לענין שהיו שמחים בכל שנה בימים הללו מפסוק שמתו בה' ונילו צדיקים ובפ' הוה לא הוכרי ענין פסח ולא שם רגל אלא שישמחו צדיקים בה' לעולם:

ויש לומר דהכי קשה ליה לבעל המאמר למה היו ימי הפסח ו' ימים שאחר שהוא זכר ליציאת מצרים ראוי היה שלא יהיה זכר לדורות אלא יום א' שהיה כפ"ו בניסן

3

קס"א (שמשון ב' אלף) הוא מספר שובני"ם ח"ט.

והנה תקון שובני"ם, הוא ע"י מורה עבודה, כמארו"ל (מ"ב ו"ג). אם פגע בן מעל זה (שהוא פגע רע משום הנקרא רע) משכחו לניהמ"ד, דהיינו ללמוד על מנה לעשות, לעבדה ולשמרה, שהיא מורה עבודה. והו רמז מדרש ה"ל, שפחה ופניתי אני לראות, אשר ופניתי גימ' תקו"ן, (שפחה פלמו מעסקי לעשות תקון) שהוא ע"י אני לראות, שגימ' חור"ה עבודה.

והנה מורה המביאה לעבודה, היא מורה ביראה והאבה (שנחילו וחסו פחדים נ"ל). חסו שאמה"כ ואר"א, שמבואר בתפס"ק אמרי יועם שהוא ר"ת ו'אמלא חיסו ר"ת ח'לקים, כ"ל, אשר ואמלא חסו, רומז למלאו"ת אחוץ חסו, דהיינו ח'ל"ף פ"י"ו ו'א"ו, שגימ' תק"ם, שבצירוף ר"ה ח'לקים, הוא חס"מ, מספר חור"ה יר"ה אהב"ה, שהוא המתקן בחינת חלקים ברחמים, שזהו ר"ת חלקים, שגימ' ש' מספר חלקים במלוי יו"ד, שגימ' ברחמי"ם, שזהו רומז הכתוב (תהלים ז' ג) ובצורתך תדינני, אשר בצורתך, היינו בחינת גבורות חלקים, דינני, לקח וחסו, ברחמים, של ר"ת חלקים, שהוא חלקים במלוי, כ"ל, שנחמלא ברחמים, ע"י מורה יראה אהבה, כ"ל.

וזהו דאימא בתפס"ק כמה לדיק, צענין פירש"י ואר"א אל האבת, אשר ואר"א עם חב"ת, גימ' חור"ה, שרמזו בזה, לטוץ בלימוד הסודות אל האבת, דהיינו שגימ' מעשי למעשה אבותי, אברהם יתקן ויעקב (מאוסת כדברי' רבנא פ"ה) ולזה צריכין פרנסה לחיים, שזהו ואר"א שגימ' מכלכ"ל חיי"ם, דהיינו פרנסה וכלכלה עם חיים ארוכים, כי ארך ימים בימינה, וכ"ש עשר וכבוד (שנה ס"ג), אשר בימינה היינו ביראה והאבה דפרחית לעילא, שעי"ז נחית מלעילא השפעת מכלכ"ל חיי"ם, (שבתפס"ק ואר"א) אל האבת (דהיינו כשפיל מור"ה שבתפס"ק ואר"א חב"ת, לעשות במעשה האבות) להיות חזרה ו'גדולה ב'מקום א'חד (ר"ת א"ר"ת) דהיא ב' שלחמ"ט שעי" שוב"ו בני"ם שובני"ם, שגימ' ב' פעמים שלח"ן, דבתקון שובני"ם ח"ת נמתק הכל, כ"ל וממילא חין מקום לדינים ומדרך הטוב להטיב, ונשפע חסד ורחמים, חמן.

ל"ל ש"ק וארא תרס"ד

7 הוא אהרן ומשה אשר אמר ה' להם להוציא את בני ישראל מארץ מצרים על נבואתם הם המדברים אל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל ממצרים הוא משה ואהרן, ופירש רש"י ז"ל, יש מקומות שהקדים אהרן למשה ויש מקומות שהקדים משה לאהרן לומר ששניהם שקולים, והנה המורה הקדושה היא נחית

והגת בכל אדם וכל זמן, ואין היא נוהגת כעת.

ל"ל על דרך הכתוב (מ"ב ו' טו) כימי לאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, כי אולם מצרים היא הכנה לגאולה העתידה אלו מקוים לביאת דוד בן ישי שמלוי מעשים טובים ותלמוד תורה של ישראל, האמנם ז"ל (שבת פ"ג ט"ז) זכו אחישנה, הנה אמרו חז"ל (קידושין מ"ג) תלמוד גדול מ'מעשה גדול נענה רבי טרסון ואמר לתלמוד גדול שמביא לידי מעשה, ולבאורה קדברי רבי טרסון נראה שמעשה גדול מהתלמוד מביא למעשה וכה התפעל הוא לנפעל, אך האמת דהתלמוד עצמו הוא גאולה והוא מעשה נמצא שניהם שקולים.

והנה משה הוא תלמוד, מורה משה, ואהרן הוא עבודה שהוא מעשה, וזה שלפעמים הקדים אהרן למשה ולפעמים הקדים משה לאהרן לומר ששניהם שקולים, והנה תלמוד מעשה גימ' אור"ר של מש"ם, וזה הם המדברים הוא תלשון ידבר עמים תחמיט (תהלים מ"ד ט"ז) היינו הם מש"ה ואהרן שהם תלמוד מעשה מדברים א"ל פרע"ה מספר דו"ד צ"ן יש"י, מל"ך מצרי"ם מספר ע"ח שיהיה עם הגאולה להוציא את בני ישראל מהגלות המייר להם, הוא משה ואהרן שהם מורה ועבודה שעל ידי מורה ועבודה זוכין לגאולה וישועה ורפואה.

ותוים הוא שנת קדש מצריק שנת ובשנת יש מורה ועבודה ל' עבודה דוחה שנת גם מצריק"ן ש"ע גימ' מור"ה עם ר"צ אופימיה, והמורה נסנה בשנת ושמש בשנת לדיקה לעניים (שנים ט"ז) ש"מ"ש ר"ח ש"צ מצריק"ן ש"ע שמש ולדיקה מרפא בכנפיה (מלאכי ג' ט) שהכנפים משמש הקודמות והמאוחרות [היינו האופיות] שהם ר"ל ר' פני"ת גימ' ח"ף ר"פ לחשוב האלף כסוד א' הוא רפ"א שבזכות שנת שהוא מורה עבודה נוכח לאור של משיח ולרפואה וישועה.

ל"ל ש"ק וארא תרע"ד [מבתי"ק]

זהם המדברים אל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל ממצרים הוא משה ואהרן, וי"ל דבכל הפרשה כתוב נוהג בכל אדם וכל זמן והשייכות לשובבים, וי"ל עד"ו דאימא במקובלים בחונת ימי השובבים לכוון אל שני שמות חלקים עם נקודות העולים במספר השט"ף גם שלשה שמות המתחילין באלפין והם חלקים אר"י העולה קנ"א, וגם שם אה"ה במילואו העולה קנ"א וגם שם תיולא מר"ח של הפסוק ה' אל ה'שטן י'גער, וכוננו אלו לכוון בלינה קודם השינה, עיין באמרי יועם ר"ש פרשת שמות, וכל השמות הנ"ל עולים מר"צ במספר מקו"ה ישראל שהוא משיע בעת

צרה לנאח ממילך למרחב וכשנחטוב פעם אחת קנ"א לחשבון וקנ"ה שהוא אחי"ה במלוי ירד"ן עולה שב"ח שהוא נחלה בלי מזרים עיין שבת קי"ח ע"א א"ר יוחנן משום ר"י כל המענג את השבת נותמן לו נחלה בלי מזרים שנאמר אז תמענג על ה' וכו' והאכלתך נחלה יעקב אביך עיי"ש, שע"י שמענג את השבת ומכוון הכוונות הנ"ל שפולים שב"ח שהמה מסוגלים לתקן יסוד לנאח ממזרים שהוא פרות הארץ כידוע.

והשבון פר"צ עם מספר שובבי"ם עולה אלף נ"ב שהוא מספר תור"ה אמ"ם שהוא ג"ב תקון היסוד כידוע תפסה"ק על הש"ס ברכות י"ד ע"א א"ר חייא א"ר יוחנן כל המשביע עצמו מדברי תורה ולן אין מבשרין אותו בשורות רעות שנאמר (משלי י"א, כ) ושבע ילין כל יפקד רע, ועיין בראשית חכמה שער הקדושה פ"ו ובבר נודע כי רע נקרא המוציא ו"ל ר"ל עיי"ש.

על כן תור"ה אמ"ה עולה אב"ן בחשבון א' אלף להכניע היצה"ר שנקרא אבן עיין סוכה נ"ב ע"א וע"ב, ואית אבן ואית אבן יש אבן בוחן ויש אבן נגף, עיין בלמח לדיק בקריאה לשבח תוהמ"פ שע"י הסוה"ק ושב"ק מכניעים האי אבן נגף ועושים ממנו אבן בוחן ע"כ אב"ן בחשבון א' אלף עולה תור"ה אמ"ה כנ"ל ואב"ן בחשבון נ"ן פשוטה עולה נחל"ת יעקב"ב אב"ן שהוא שב"ק כנ"ל שהוא מעין עולם

הבא כדאימא בברכות נ"ז ע"ב, והוא ע"פ דכתבו המקובלים אשר בשם א"ל אדנ"י נרמו שב"ח, לחשוב אדנ"י במילוי שעולה חרע"א ועם א"ל פשוט עולה שב"ח, ואם נחשוב שניהם במילוי עולה שב"ח עול"ם הב"א שע"ז נאמר יפה שעה אחת דמינת שע"ה ר"ח ש"ח ע"זלם היצ"ה ויפה שע"ה אחת בהשגחה כי שב"ח ר"ח ש"ח ב"ז ח'טוב.

ועל דרך זה נבאר הפסוק שלפנינו כי מש"ה במילוי סוה מ"ם שי"ן ה"א עם אהר"ן עולה שב"ח ובשעה המנחה של שבת הוא עת רצון כידוע, ע"כ משה ואהרן הם המדברים א"ל פרע"ה שעולה לשו"ן שהוא מכוון נגד ברית המעור שהוא תקון היסוד שהוא השליט על הארץ המשביר שהוא גור השפעה שגנו"ר אוחיות רצו"ן.

וזת ה"ם המדבר"ם עולה רצו"ן מל"ך מזרי"ם עולה ע"ם וזיניהם חיבות אל פרעה שביד הלשו"ן שהוא מספר א"ל פרע"ה לעשות עם רצון ע"ד (משלי י"א, כ) חיים ומוה ביד הלשון.

וזהו א"ל פרע"ה מל"ך מזרי"ם שעולה שב"ח עול"ם הב"א כמזן א"ל אדנ"י במילוי כנ"ל ובחשבון א"ל פשוט ואדנ"י במילוי עולה שב"ח כמספר השמות שגריך לכוון צימי השובבים כנ"ל, להוציא את בני ישראל ממזרים שהוא ערום הארץ לתקן תקון היסוד ועי"ז ינלנו

כל צרה וצוקה שיהיה מעת צרה עת רצון המענג את השבת נותנים לו נחלה בלי מזרים.

וזהו הוא משה ואהרן ולא כמיני הם משה ואהרן לרמוז על כנ"ל הוא משה כי ש"ה לבד יחשב במלוי ועם אהר"ן קשור עולה שב"ח לרמוז על הנ"ל וגם אהר"ן בחשבון הנו"ן פשוטה עולה וקול"ה שמכוונים בשב"ק ועי"ז יהיה עת יסוד שלה יהיה מקום לזינים לשרות ס"ו ממילא יהיה השפעת חסדים ורחמים עלינו ועכ"י אבי"ר.

ליל ש"ק וארא תרפ"ב

ובשעה בן שמונים שנה ואהרן בן שלש ושמנים שנה בדברם אל פרעה, ו"ל"ד איך שיך בכל אדם ובכל זמן, והשייכות להזמן שהוא טבח ומזכרין שבת, ונ"ל דהנה ימי השובבים שנטבת ושבת הם מסוגלים לתקון יסוד, ויסוד הוא המכריע בין נחם הוד לזינון מרין ירכי קשור, סמכי קשור, והוא ענין ממכי קשור, ממכי אורימא להשפיע כל האטריות לבד יהיה ביטול מורה ח"ו, והמורה הוא תקון יסוד כדאימא (ברכות י"ד). על הפסוק (משלי י"א, כ) ושבע ילין כל יפקד רע כל המשביע עצמו מדברי תורה ולן אין מבשרין אותו בשורות רעות, שהוא שמירת יסוד מפגם הנקרא רע (ויחי ער בכיר יהודה ר"ט).

וזהו ענין טבח שבת (שבתה ימי השוכנים) שבתה החדשים עולה מדות נחם הוד למדשי טבח שבת כידוע, כי ענין ממכי אורימא בחינת נחם הוד הוא ביטול ה'ש"ט"ן, הרמוז בר"ח של ט"ב ש"ב נ"ח ה'וד, אשר נעשה היינו מורה שבכתב, וכשמע היינו מורה שבעל פה, כדאימא באור החיים הק' ובשל"ה הק' דהנה מורה שבכתב ושבעל פה מלך לריב זה לזה.

וזהו שיש מקומות שהחמירו בשל סופרים → (ע' עירובין כ"א) הגם שאיסור לאורימא חמיר טפי, כי קיום דברי סופרים הוא קיום מורה שבכתב, ומורה שבכתב הוא קיום מורה שבעל פה, ושניהם כאחד עובדים ולא יתכן זה בלא זה, וזהו ענין שניהם שקולים כאחד שפרש רש"י ו"ל בפרשה זו בענין הוא אהרן ומשה, הוא משה ואהרן, שלפעמים מקדים אהרן למשה ולפעמים משה לאהרן לזכור לך ששקולין כאחד, שיל"ד הא כמיני (דברים נ"א) ולא קם נביא עוד בישראל במשה, על כן נ"ל שהוא ענין הנ"ל דהנה משה היינו מורה שבכתב, מורה משה, אהר"ן מספר רנ"ו הוא מספר זמ"ן נק"ט ואימא בחיקונים שהוא סימן שימא סדרי משנה [זמ"ן נק"ט ר"ח ורעים מ'ועד נ'שים נ'זיקין ק'דשים ט'הרות] הרי כי משה ואהרן הוא ענין מורה שבכתב ומורה שבעל פה ששקולין כאחד כנ"ל, ומתקיימים על די נחם הוד כנ"ל וכן משה ואהרן הם בחינת נחם הוד כידוע, גם

וזהו דברם אל פרעה גימ' מסש"ה
 שיהי' הדבור שיה אל מחשבה שכלל
 דהיינו פיו ולבו שון, ושמו כלמא פורת
 חכם מקור חיים, שהוא ע"י אמונה בפורת
 חכם היא מורה שבע"פ שהוא דברי אלוקים
 חיים כשומע מפי הגבורה, (ש' מנחמא בשל
 י) שזה מדה אמת לדעת צלמונה כי
 מורה שבע"פ עם מושב"כ שיהם שקולים.

וזהו דכתיב לעיל הוא אהרן ומשה וגו'
 הוא משה ואהרן שפירש"י ז"ל יש
 מקומות שמקדים אהרן למשה ויש
 מקומות שמקדים משה לאהרן לומר לך
 ששקולין כאחד דהנה משה רומז לתורה
 שכתב תורת משה, ואהרן רומז לפורה
 שבע"פ המלוינת (במקוים י"ט גמרא טבא אב)
 מפסקו (שפ"ג א) והי' אמונת עמך שהוא
 זרעים מיעד נשים נזיקין קדשים
 ט"הרות ר"ם זמ"ן נק"ט שגימ' אהר"ן,
 ויש מקומות שמקדים אהרן למשה היינו
 שמחמירים בדבריהם יותר משל תורה
 כדאימא (פירוש אב) דרש רבא מ"ד (קבלא י)
 ויחר מהמה וגו' בני הזהר בדברי
 סופרים יותר מדברי תורה שדברי תורה
 יש בהם עשה ולא חששה וכו' שפירש"י
 ז"ל עשה ולא פשעה יש בהן שאין בהן
 חיוב מיתה, אבל בדברי סופרים חייבין
 מיתה על כולן כדכתיב (קבלא י) וזכרן
 גזר יטבנו נפש.

ויש מקומות שמקדים משה לאהרן היינו
 שמחמיר דאורייתא מדרבנן כדאימא

משה (משה שלח סיני) שזימור הוא
 אהרן כמ"ר ש"ס טו"ז דהיינו ללמוד
 וללמד לשמור ולעשות.

נה ללמד לאחרים לשמור ולעשות
 לריבין מדה אמת שיהיו פיו ולבו
 יוהי' דברים היוצאים מן הלב
 ונכנסים אל הלב, ויתקבלו על לב
 הזומעים שירגישו טעם מתק לשונו וישמו
 מא אה דגריה, והוא ענין בחינת נלח
 ד מרין סמרי קשוט פומכי אורייתא,
 דוע כי משה ואהרן הם בחינת נלח הוד.

הוא הרמז כאן במספר שטמיהם, אשר
 משה בן פ' שנה ואהרן בן פ"ג
 שנה אשר פ" עם פ"ג גימ' נל"ם הו"ד
 כתיב כאן ומשה בן וגו' ואהרן בן וגו'
 אשר חיבות ומש"ה ואהר"ן עולים חרי"ג
 ונצרוף מספר השנים שהם מספר נל"ם
 הו"ד כנ"ל עולה יחד מספר שוב"ו בני"ם
 שוב"ו"ם שהוא מספר חור"ה כה"ן מל"ך
 הוא ג' כמרים שזוכים בהם ע"י תקון
 שוב"ו"ם אשר ימי שוב"ו"ם הם כחדשי
 צבת שבת שרומזים על נלח הוד כדאימא
 באמרי נועם (בדבר שי מפרש שמים) אשר טבת
 טבת אדר רומזים על נלח הוד יסוד והנה
 טב"ח ש"ט עם נל"ם הו"ד הוא מספר
 מד"ח אמ"ח שהוא מספר נעש"ה נשמ"ע
 שע"י מדה אמת דבריו נשמעים לשמור
 ולעשות, כי דברים היוצאים מן הלב נכנסין
 אל הלב.

אין מקום להשראם דינים ונשפע חמד
 ורחמים אמן.

ליל ש"ק וארא תרפ"ג

ומשה בן שמונים שנה ואהרן בן שלוש
 ושמנים שנה בדברם אל פרעה,
 יל"ד איך נוהג זאת בכל אדם ובכל זמן
 ושייכות הקריאה להזמן שלעולם פרעה זו
 נקראת בשבת או בטבת בשבת שמצדקין
 שבת, ונ"ל דהנה ג' כמרים שנכתרו בהם
 ישראל המבוארים באבות (פ"ד מ"ה) הם
 חורה כהונה ומלכות, והנה כהונה ומלכות
 לא כל הרואה ליעול את השם יעול, אבל
 כמר חורה מונחת בקרן זוית וכל הרואה
 זוכה בה, ובה נכלל כמר מלכות כמש"כ
 (משל ג טו) כי מלכים ימלוכו וגם כמר
 כהונה נכלל בחורה כמאח"ל ביומא ודף
 ט: יתון בני עממא לשלם דעבדן עובדי
 דאהרן, והיא ע"י כמר שם טוב העולה על
 גביהן דהיינו לימוד החורה על מנת ללמוד
 וללמד לשמור ולעשות ולקיים, והוא תקון
 ימי השוב"ו"ם אשר רובם הם נחודש
 שבת.

וזהו רמז מספר שוב"ו בני"ם שוב"ו"ם
 גימ' חור"ה כה"ן מל"ך, ומספר
 חד"ש שבע"ג גימ' ג"י כח"ר, וכמר שם
 טוב העולה על גביהן רמז במספר שב"ט
 ולירופו ה"מ"ר ימירנו ו"ה"י הו"א עם
 סדור ליורפו בריבוע [ה"ה, ה"י, ה"י,
 הו"ה] שעולה כמספר בני"ם שהיא

במספר שנותיהם כאן משה בן פ' שנה
 ואהרן ב"ג שנה שנה פ' עם פ"ג מספר
 חס"ג גימ' נל"ם הו"ד, הוא פומכי
 דאורייתא שכתב ובעל פה לתקון יסוד על
 ידי ובעל ילן וגו' שהוא תקון שוב"ו"ם
 כנ"ל

וזהו ומשה בן פ' ואהרן בן פ"ג אשר
 ומש"ה ואהר"ן עם פ' פ"ג גימ'
 שוב"ו בני"ם שוב"ו"ם, שהתיקון הוא על
 ידי מורה שכתב ובעל פה הרמז בענין
 מש"ה ואהר"ן כנ"ל ובעל ילן וגו' כנ"ל,
 אמת לא המדרש הוא העיקר אלא
 המעשה (בשם א, ט) חזו ומש"ה ואהר"ן
 מספר חרי"ג.

וחנה לריבין לקיים החורה והמנוחה
 במחשבה דבור מעשה חזו
 שנפסקו הקודם ליה כתיב ויעש משה
 ואהרן כאשר נזה ה' אדם בן עשו והקשה
 באור החיים הק' על חיבות בן עשו שהם
 כמחמירים ולפינוי נ"ל אשר בן עשו רומז
 על מעשה, וכאן כתיב בדברם היינו דיבור
 אל פרעה פרעה גימ' מחשבה, הרי
 מחשבה דבור מעשה. מחשבה דבור
 מעשה מספר רא"ש השנה לאיל"ן
 שהוא בשבת.

וזהו ענין שבת מצדקין שבת אשר זו היא
 ראש השנה לאילן שרומז על קיום
 החורה במחשבה דבור מעשה כנ"ל, שהוא
 תקון פגם הנקרא רע וביטול השטן כנ"ל
 על ידי תקון יסוד זדיק כי טוב, וממילא

מכל אדם, גם מן הקטנים ממנו, כמאמר הכתוב (מלכים א' טז) מפל מלמדי השפלה. על כן רמז לנו עמרם בזיווגו שלקח את דורתו, שהיא למעלה במדרגה ממנו כדי שיצא מאתם שורש התורה על ידי משה רבינו ע"ה, שיהיה סדר הלימוד גם כן כך, שלא יבוש הגדול לקבל מן הקטן ממנו וק"ל.

חזק אהרן ויטעם אפר חן להם חזקתו
 אפר ישראל בארץ מצרים וכו'
 המדרש (בר' טו) וברש"י, יש מקומות שמקדים משה לאהרן, ויש מקדים אהרן למשה, לומר לך ששקולין הן. ועדיין יש לדקדק, אם תרמו הוא לירע ששקולים הן, על כל פנים היה צריך בפסוק ראשון להקדים משה לאהרן, והיה לו לכתב יהוא משה ואהרן אשר אמר וגו' הם המדברים וגו' הוא אהרן ומשה, והיה גם כן משמע ששקולים הן וכו'.

על כן נראה לבאר על פי פשוטו, שבדקדוק נכתב כך; על פי מה שאמרנו חז"ל בש"ס ומדרש רבה (ספרי טו) על פסוק (מל' טו) הנגלה ונגלית אל בית אביך בקינתם במצרים, שזה היה על ידי אהרן. וכן על פסוק (מל' טו) ונאמר להם איש שקוצי עיניו השליכו וגו', שאותו הנבואה לאהרן נאמרה במצרים קודם שנגלה הקב"ה למשה בסנה. על כן לא רצה משה לקבל השליחות, מפני שידע משה רבינו שאהרן אחיו הוא נביא קודם ממנו, ואמר להם נביאות במצרים על הגאולה. שעל כן הוכיחם לכער עבודת זרה מביניהם, כדי לקרב הגאולה, וזה היה הרבה קודם החגלות השי"ת למשה בסנה,

ששמו עלי רצה לומר, כלשון נחותא הן וכו'. וצ"ל מה שלא שמענו ישראל אלי, וכו'. וצ"ל מה שלא שמענו ישראל אלי, וכו'. וצ"ל מה שלא שמענו ישראל אלי, וכו'. וצ"ל מה שלא שמענו ישראל אלי, וכו'.

הוא אהרן ויטעם אפר חן להם חזקתו
 אפר ישראל בארץ מצרים וכו'
 המדרש (בר' טו) וברש"י, יש מקומות שמקדים משה לאהרן, ויש מקדים אהרן למשה, לומר לך ששקולין הן. ועדיין יש לדקדק, אם תרמו הוא לירע ששקולים הן, על כל פנים היה צריך בפסוק ראשון להקדים משה לאהרן, והיה לו לכתב יהוא משה ואהרן אשר אמר וגו' הם המדברים וגו' הוא אהרן ומשה, והיה גם כן משמע ששקולים הן וכו'.

על כן נראה לבאר על פי פשוטו, שבדקדוק נכתב כך; על פי מה שאמרנו חז"ל בש"ס ומדרש רבה (ספרי טו) על פסוק (מל' טו) הנגלה ונגלית אל בית אביך בקינתם במצרים, שזה היה על ידי אהרן. וכן על פסוק (מל' טו) ונאמר להם איש שקוצי עיניו השליכו וגו', שאותו הנבואה לאהרן נאמרה במצרים קודם שנגלה הקב"ה למשה בסנה. על כן לא רצה משה לקבל השליחות, מפני שידע משה רבינו שאהרן אחיו הוא נביא קודם ממנו, ואמר להם נביאות במצרים על הגאולה. שעל כן הוכיחם לכער עבודת זרה מביניהם, כדי לקרב הגאולה, וזה היה הרבה קודם החגלות השי"ת למשה בסנה,

על כן נראה לבאר על פי פשוטו, שבדקדוק נכתב כך; על פי מה שאמרנו חז"ל בש"ס ומדרש רבה (ספרי טו) על פסוק (מל' טו) הנגלה ונגלית אל בית אביך בקינתם במצרים, שזה היה על ידי אהרן. וכן על פסוק (מל' טו) ונאמר להם איש שקוצי עיניו השליכו וגו', שאותו הנבואה לאהרן נאמרה במצרים קודם שנגלה הקב"ה למשה בסנה. על כן לא רצה משה לקבל השליחות, מפני שידע משה רבינו שאהרן אחיו הוא נביא קודם ממנו, ואמר להם נביאות במצרים על הגאולה. שעל כן הוכיחם לכער עבודת זרה מביניהם, כדי לקרב הגאולה, וזה היה הרבה קודם החגלות השי"ת למשה בסנה,

והקשו המפרשים, מאי קרשיא הלא ישראל לא שמעו רק מקוצר רוח. ונראה לבאר, דאיחא בספרי קודש דאד הוא דוגמת עשר ספירות. הר"ם נגד שלש ראשונות י"ח, והורעות ודעות עולם י"ח, תרין שוקין נגד צנח והור והם תרי פלגי גופא, וברית המעור מכונה כינתים, וכת זוגו והלב מחבר כל הגוף והוא כאמצע, ושם רוח חיים, בינה ליבא כידוע. ושפחים הם גם כן תרין פלגא כידוע מכוונת הערבה, וברית לשון מכריע בינחיים. והם מכוונים כנגד תרין שוקין שהם נצח והוד. אלא שהעולמות העליונים הם מחזין לעלמא תתאה, ועולמות תתאי הם לבושים להעליונים, כידוע. ואיחא כוונה הקדוש (מל' טו) מסתבא דיוקלא נפקין ספצרים, עיין שם י"ח. והוא בינה - עלמא דחירות, ובינה ליבא וכו' והוא רוח חיים, כנוצר לעיל.

והנה כשרבו משה לכני ישראל, עדיין לא נתגלה עלמא דחירות שהוא לפא - רוח חיים, והיה עדיין עליהם עבודה ויגיעה רבה מהמקטריגים, כידוע מזוהר הקדוש ומדרשות, וזה ולא שמעו וגו' מקוצר רוח היינו כנוצר לעיל, שלא נתגלה עליהם רוח חיים - הוא בינה, כנוצר לעיל. ומעבודה קשה כנוצר לעיל. ויאמר משה הן בני ישראל

ואני ללוקח. רמ"ם ש"ך דינים - לייב פעמים נזכר אלהיים כמעשה ראשית, וכל אחד כולו מעשר - הרי ש"ך. גם חמשה פעמים דין בגימטריא ש"ך. רמ"ם. כתו, חכמה וכינתו. רמ"ם. חסד וגבורה. רמ"ם. מצד היובל - יצאו בני ישראל ממצרים.

והנה כשרבו משה לכני ישראל, עדיין לא נתגלה עלמא דחירות שהוא לפא - רוח חיים, והיה עדיין עליהם עבודה ויגיעה רבה מהמקטריגים, כידוע מזוהר הקדוש ומדרשות, וזה ולא שמעו וגו' מקוצר רוח היינו כנוצר לעיל, שלא נתגלה עליהם רוח חיים - הוא בינה, כנוצר לעיל. ומעבודה קשה כנוצר לעיל. ויאמר משה הן בני ישראל

ואני ללוקח. רמ"ם ש"ך דינים - לייב פעמים נזכר אלהיים כמעשה ראשית, וכל אחד כולו מעשר - הרי ש"ך. גם חמשה פעמים דין בגימטריא ש"ך. רמ"ם. כתו, חכמה וכינתו. רמ"ם. חסד וגבורה. רמ"ם. מצד היובל - יצאו בני ישראל ממצרים.

ואני ללוקח. רמ"ם ש"ך דינים - לייב פעמים נזכר אלהיים כמעשה ראשית, וכל אחד כולו מעשר - הרי ש"ך. גם חמשה פעמים דין בגימטריא ש"ך. רמ"ם. כתו, חכמה וכינתו. רמ"ם. חסד וגבורה. רמ"ם. מצד היובל - יצאו בני ישראל ממצרים.

ואני ללוקח. רמ"ם ש"ך דינים - לייב פעמים נזכר אלהיים כמעשה ראשית, וכל אחד כולו מעשר - הרי ש"ך. גם חמשה פעמים דין בגימטריא ש"ך. רמ"ם. כתו, חכמה וכינתו. רמ"ם. חסד וגבורה. רמ"ם. מצד היובל - יצאו בני ישראל ממצרים.

ואני ללוקח. רמ"ם ש"ך דינים - לייב פעמים נזכר אלהיים כמעשה ראשית, וכל אחד כולו מעשר - הרי ש"ך. גם חמשה פעמים דין בגימטריא ש"ך. רמ"ם. כתו, חכמה וכינתו. רמ"ם. חסד וגבורה. רמ"ם. מצד היובל - יצאו בני ישראל ממצרים.

ואני ללוקח. רמ"ם ש"ך דינים - לייב פעמים נזכר אלהיים כמעשה ראשית, וכל אחד כולו מעשר - הרי ש"ך. גם חמשה פעמים דין בגימטריא ש"ך. רמ"ם. כתו, חכמה וכינתו. רמ"ם. חסד וגבורה. רמ"ם. מצד היובל - יצאו בני ישראל ממצרים.

אין ריבא לה' ממתח הנבירה

שהיה אהרן נביא לישראל, ואמר להם שיעשו תשובה כדי שיצאלו, כמבואר במדרש בכמה מקומות, ובפירוש רש"י שמות (שמות ד) על פסוק גם מתמול וגו'.

אבל לפרעה לא היה אהרן נביא קודם למשה, כמבואר בהפסוקים שלפנינו שהיה משה רבינו עיקר, כי עליו בהתגלות הראשון האמור בפרשת שמות נאמר (שמות ג) וצמח לקה ואשלתך אל פרעה והוצא את עמי וגו'. נמצא, בשליחות לפרעה - היה משה רבינו קודם בנבואה ואחר כך אהרן. ועל כן בדקדוק נאמרו פסוקים הנוכחים לעיל הוא 'אהרן ומשה אשר אמר ה' להם הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים, כי אצל בני ישראל לצאת מן הגלות - היה אהרן נביא קודם למשה, כנזכר לעיל. אבל בדברם לפרעה היה משה קודם, כנזכר לעיל, על כן כתב הם המרברים 'אל פרעה' וגו' הוא 'משה ואהרן' כי אצל פרעה הוקדמה נבואה למשה כנ"ל, וקל להבין.

או יאמר, ויש להבין גם כן סמיכות הפסוקים; שבפסוק הקודם כתוב ואלעזר בן אהרן וגו' אלה ראשי אבות הלויים, מה שייכות יש לפסוק זה עם הפסוק שלאחריו הוא אהרן ומשה.

אבל נראה על פי הקדמה קטנה, מה שמבואר בכתבי האר"י ז"ל על זה הפסוק ותלד לו את פנחס אלה ראשי אבות הלויים, כי בפנחס נתעברו נשמת נדב ואביהוא, והו ותלד לו 'את' פנחס, הריבוי של את מרמז שנתעברו בו אלו שני הנשמות של נדב ואביהוא. והו ואלה 'ראשי' אבות הלויים קאי על פנחס לבד, ונאמר עליו אלה ראשי וגו' כי היו בו שלש

ששה קודם לאהרן בנביאיה אל פרעה

עמו נשמה פנחס

נשמות; שלו, ושל נדב ואביהוא, ודי למכין. על כן יפה שייך הפסוק שלאחריו הוא אהרן ומשה, דהנה נודע, שקצת מיתת נדב ואביהוא נאמר (ויקרא ג) וידם אהרן וגו' - שקיבל שכר על שתיקתו. נמצא, בעת הסתלקות נדב ואביהוא, בודאי לא הלכו נשמות גדולות כאלו ח"ו נע ונד, רק מיד נתלבשו בפנחס. הגם שאמר ז"ל (שם ס"ג מ"ג) שאחר מעשה זמרי נקה לאלו הנשמות - בעת הזאת היה בהתגלות, אבל מיד בעת הסתלקותם נתלבשו בו כמו שמרמז כאן האר"י ז"ל בריבוי אלה ראשי וגו'.

נמצא, בעת הזאת, היה אהרן גדול ממשה מפני שני טעמים; אחד, שקיבל באהבה רבה, גם שנית, כי כיום ההוא טעה משה באכילת החטאת מתחת הקצף שקצף על אלעזר ואיחמר, ואהרן כיון ההלכה שאמר (ויקרא י) ואקלתי חטאת קצום הייטב קציני ה', והורה לו משה. נמצא בעת הסתלקות נדב ואביהוא ונתלבשו בפנחס - היה אז אהרן גדול ממשה. זה רמזו לנו סמיכת פסוקים אלו אלה ראשי אבות הלויים שמרמז על פנחס לבד, מהמת שנתלבשו בו נשמות נדב ואביהוא, ואז היה אהרן גדול ממשה, על כן נאמר הוא אהרן ומשה לומר לך, שבעת הזאת שפנחס היה לראשי אבות הלויים - היה אז הוא אהרן ומשה כנ"ל, ודו"ק.

או יאמר בפשיטות, על פי הקדמה הנ"ל וסמיכת הפסוקים. שקאי הוא אהרן ומשה על שעה שנתעברו נשמות נדב ואביהוא בפנחס, היינו בעת שקינא לאלהיו במעשה זמרי והיה אז אהרן גדול ממשה. על פי מאמר חז"ל (סנהדרין ס"ג) על פסוק (ממדג

ונקמה בכים פתח אהל מועד, שנתעלמה בה ממשו שהבועל ארמית קנאין פוגעין ופנחס ראה מעשה וזכר הלכה. עוד (נמנעיר כ טו), בעגל עמד משה נגד שים ריבוא, וכאן נחרשלו ידיו; אלא כדי שיבוא פנחס ויטול את שלו.

כן אחרי שכתוב אלה ראשי אבות הלויים שמרמז על פנחס, שנתעברו בו נשמות נדב ואביהוא בעת מעשה זמרי, אמר אחר כך הוא 'אהרן ומשה' מפני שאהרן נשאר אז ממדינתו, ומשה רבינו נפל אז ממדריגה כאמור, וקל להבין.

וד יש לומר בדרך רמז, והוא מרמזו קצת בזוהר הקדוש, על פי מה שאמרנו למעלה, שעיקר הוא ההתמזגות להמתיק היינין ברחמים, ולמשוך הרחמים על הכנסת ישראל, ולהמשיך הדינים על שונאי ישראל. והנה, בזמן שצריכין הכנסת ישראל להתחסד, אז צריך לפעול שגם הדינים יסכימו אל החסדים ולאכללא השמאל בימין, ובזמן שצריך למשוך הדינים על שונאי ישראל, אז צריך לפעול שגם פחסדים יסכימו להדינין על שונאי ישראל. וזאת ידוע מספרי קודש, שאהרן שהוא כהן חסדו מדת החסד, ומשה רבינו ע"ה שהוא לוי - מדתו מדת גבורה, מסטרא דלוי'ה שהוא גבורות קדושות.

וזה הוא 'אהרן ומשה אשר אמר וגו' הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים, שלהוציא את ישראל שצריך לזה מדת החסד והרחמים - אהרן קודם למשה, ונכלל משה באהרן לפעול להפנסת ישראל מדת החסד. הם המרברים וגו', 'דיבור' הוא לשון קשה, כידוע (שם ט"ז), והו הם המרברים 'אל פרעה'

פירוש, כשהוצרכו להתנהג במדת הדין הקשה, ולהביא המכות על פרעה שישלח את ישראל מארצו - אז הוא 'משה ואהרן משה קודם לאהרן, ונכלל אהרן במשה לעשות דין בשונאי ישראל, ולהביא המכות על פרעה ועמו.

וידבר ה' אל משה לאמר אני ה' דבר אל פרעה קלך מצרים את כל אשר אני דבר אליה. ויאמר משה לפני ה' הן אני צל שפתים ואר' ושמע אלי פרעה. ויאמר ה' אל משה ראה נתתיך אלהים לפרעה ואהרן אחיך יהיה נביאך. לדקדק יש; א', מאי זה שאמר הקב"ה למשה לאמר אני ה', מה שייכות יש לזה בכאן. ב', מה שאמר דבר אל פרעה את כל אשר אני דובר אליך גם כן אינו מובן, שהיה לו לומר 'דבר אל פרעה אח אשר אדבר אליך, מה זה אשר אני דובר, שמשמע שאותו הדיבור בעצמו שאמר לו הקב"ה אני ה' - יאמר לפרעה, יהוא חמוה, ושאריו הדקדוקים יתבארו מעצמם.

ונראה על פי פשוטו, דהנה כתיב (מלאים ס) ה סוד ה' ליראי, יש לפרש כך; והנה יש להבין מה זה סודות התורה, שקוראין כל ישראל 'סודות התורה', שאין לומר שהכוונה על חכמת הקבלה וכדברי האר"י ז"ל וזהו הקדוש - דהנה לשון 'סוד' הוא דבר שאי אפשר לגלות לאחרים כלל, והלא כל הקבלה וכתבי האר"י והזוהר יכולין לגלות לאחרים ולפרשם בפתח שאת, ואם כן כיון שפתגלה - אין זה סוד. אבל מה הוא סוד שאי אפשר לגלות לשום אדם - הוא סוד ה', רצה לומר, עצם אלקות, שהוא היה הוה ויהיה, והוא עיקרא ושישא ככולי

במאור ענין סודות התורה

תהלים צט תרגום חקיק

אמסולחון צלי קדם יי חיד אפחה עלמא רצלו בשמייה קעליו קדם יי והוא עני יהודין ובעמוד

מישרים פטרה ושימם עלום בין לעתים כוננת למקד ל מלכה מסור עונק רובן וגו' (שמוס כג ה) כי תפגע שור ארצך (שס טס ד) ומי הוא שירלה את שותלו גומל לו סקר שלל ידענו לו למקור ולנשקו. ממוממ: (י) בעמוד עני ידבר

מצודת ציון שדופר הכסא הענון תחת רגלי הילשב כמו תרם לרגלך (למ ק ד ט)

אבן עזרא ואין שמואל עממם כמו דשם דמי מלחמה בשלום (פ"א ב ה) שב אל יראב לבדו ולא עמשא וכמוהו רבים וטעם 'אמר' על משה ואהרן שהם שומרי עוזתו כעבור התחם אמצעיים בין השם ובין ישראל והעדות והחקים שנתן להם השם שמרום לאמרם כן לישראל ולא יוסיפו ולא יגרעו, וזה הוא שכתב עני מליהם ישוב אל משה ואהרן

רד"ק תחלה ששימש שבעת ימי המלואים קוראים אל ה' מאל"ף נחה וכן חוטאים אל ה' מ"ש י"ג ל"ט: (י) בעמוד טעמו על משה ואהרן: שפרו עדותיו וחק נתן למו משה ואהרן שפרו העדות והחקים שנתן

מדרשי חז"ל ומאן אינון משה ואהרן שנאמר: משה ואהרן בכהניו ושמואל בקראי שמו. (ברכות לא.) משה ואהרן בכהניו וגו' שקל הכתוב שלשה קלי עולם בשלשה תמדיי שלם, לומר לך יובבעל כדורו כמשה בדורו, כן בדורו כאהרן בדורו, ופתח בדורו כשמואל כדורו, ללמדן שאפילו קל שבקלק תתממה פרט על הצבור הוה הוא כאביר שבאבירם. (י"ד כ"ג.)

קוראים אל ה' והוא ישנמ. משה קורא ונענה בעני שבאמר: ירד ה' בעני, ובאהרן כתיב ירד ה' בעמוד עני ויעמוד פתח האוהל. אבל בשמואל לא שמענו, והיכן שמענו להלך דכתיב ותעמיה אותן ויאמרו יש הבה ואין יש אלא עני שבאמר: דש אשר יהיה העני, רבי יודן בשי"ר מרי: אמרו להם הנשים אין אתם רואים עני קסוד למעלה מחצות. (ילק"ש.)

שפרו עדותיו וחק נתן למו. שמועו במשה שנכתבה תורה לשמו שבאמר: וזכו תורה משה עברי, ושמענו כשמואל שנכתב לו ספר תורה דכתיב ויתכתיב בספר ויצא

תהלים צט תרגום חקיק

גדול ורם הוא על כל העמים: ג יודו שמך גדול ונורא קדוש הוא: ד ועו מלך משפט אהב אתה פוננת מישרים משפט וצדקה בייעקב אתה עשית: ה רוממו יהיה אליהו והשתחוו להלם רגליו קדוש הוא: ו משה ואהרן בכהניו ושמואל בקראי מקדשיה קדוש הוא: ז משה ואהרן בכהניו וקסודו נפשיהו קסודו

ג) יודו שמך. כלם יודו לשמך כי גדול וגו' (ד) ועיו מלך. הענו הוא למלך אשר אהב המשפט: מישרים. התורה שהוא מישרים אתה כוננת: משפט וצדקה. משפטי התורה ודבריה המצודקים הנתונים ביעקב מעשה ידך המה: (ה) יהודם רגליו. הוא בית המקדש, ואחו במשל כאילו ממכון שבתו השמים יורדו רגליו לנח כבית המקדש: קדוש הוא. כי הוא קדוש וחלה הקדושה בהודם רגליו: (ו) משה ואהרן. רצה לומר ראו גדול

מצודת דוד (ג) יודו שמך. כלם יודו לשמך כי גדול וגו' (ד) ועיו מלך. הענו הוא למלך אשר אהב המשפט: מישרים. התורה שהוא מישרים אתה כוננת: משפט וצדקה. משפטי התורה ודבריה המצודקים הנתונים ביעקב מעשה ידך המה: (ה) יהודם רגליו. הוא בית המקדש, ואחו במשל כאילו ממכון שבתו השמים יורדו רגליו לנח כבית המקדש: קדוש הוא. כי הוא קדוש וחלה הקדושה בהודם רגליו: (ו) משה ואהרן. רצה לומר ראו גדול

אבן עזרא (ג) יודו. שב אל העמים, ושמן שם העצם הנכבד הנגלה על יד משה לישראל, כי בכל הלשונות אין לשם שם כבוד רק עם ישראל לבדם: (ד) ועיו. עו וכבוד הוא למלך שהוא אהב משפט. וטעם: אתה לברך או מאתך החלה. וטעם מישרים הם משפטי

רד"ק (ג) יודו. או יודו כל העמים שמו כי גדול ונורא הוא: (ד) ועיו מלך. או יראה עתו ושהוא מלך על הכל. ואז יכירו כי אתה אהב המשפט, וכי אתה כוננת הכל במישרים, ואתה הוא שעשית המשפט ביעקב בהגלותך אותם בין העמים, ואתה הוא שעשית הצדקה ביעקב בהוציאן אותם מהגלות. יש מפרשים המסוק על משפטי התורה שנתן ליעקב כי כולם מישרים ואז יודו כם כל העמים: (ה) רוממו. יאמר כנגד כל ישראל וכנגד כל העמים רוממו ה' אליהו כטינם: והשתחוו יהודם רגליו. שתהא בית המקדש, כי הוא

מדרשי חז"ל (ד) ועיו מלך משפט אהב. אתה מרמז מי שהוא עו אינו תופס מדה הרין, אבל הקב"ה ועיו מלך משפט אהב. (שם.)

אתה כוננת מישרים. איך אלכסנדר, אתה כוננת ישבות בעולמך. אדם יש לו דין עם חברו הוא נכנס עמו לדין והן מקבלין עליתן מה שהדין טיח ויוצאין תושבין שלום. חיי אתה כוננת מישרים. אדם יוצא לדרך ויואק חברו שונא ורובך תחת משאו הלך ונתן לו ידו, וכוסין לפתוך

הוא אמר כך עשה לי מלני. ואני הייתי סבור שהיה שתא, ומי פרס להם שהיו אהבים התורה שאמרה כי תראה חסור שתאך וגו', הוה אתה כוננת מישרים. (שם.)

ה' רוממו ה' אליהו וגו'. והשתחוו, הכל בזכות השתחווה. (שם.)

ו) משה ואהרן בכהניו ושמואל בקראי שמו וגו'. יתנת לאמתך ורע אנשים, מאי ורע אנשים אמר רב גברא דגובין: דבי יתנן אמר: דיע ששקול כשני אנשים

ה' בציון גדול ורם הוא על כל העמים וְט. כו.

יובן על פי מה שאמרנו רבותינו זכרונם לברכה בטעם אלף זעירא דיקרא, משום דהמלך כשהוא במקומו מלך גדול קרוי, וכשהוא יושב בבית עבדו מלך קרוי ולא מלך גדול, ולעתיד לבוא דישכון כבוד בארץ, יתקרי מלך גדול אפילו בארץ. וזה שאמר ה' בציון גדול, רצונו לומר הגם שיחא יושב בארץ, כיון שהוא יושב בקביעות יהיה שמו גדול, ורם הוא על כל העמים, כמו כשהיה דירתו בעליונים.

רבי חיים פלאגי - החיים יודין

ה' בציון גדול ורם הוא על כל העמים... וְט. כו.

ההבדל שבין המלים "רם" ו"גדול", המלה "רם" מורה על דבר שהוא דק למעלה ואין לו יסוד למטה כמו שמים לרם, אבל המלה "גדול" מורה על דבר שיסודו בארץ ועולה עד למעלה כמו ערים גדולות, וזו כוונת הכתוב, העמים אומרים שהקב"ה הוא בחינת רם ומושבו בשמים ואינו משיגה כלל בארץ, אבל בני ישראל מאמינים שה' הוא בחינת גדול והשגחתו היא גם בארץ, וזה "ה' בציון גדול" היינו אצל בני ישראל הוא בבחינת גדול, "ורם הוא על כל העמים" רצה לומר אצל העמים הוא רק בבחינת רם, אבל לעתיד יכירו כל יושבי תבל כי ה' הוא משיגה בעליונים ובתחתונים וזה "יודו שמך" גדול ונורא קדוש הוא" (פסוק ג), כלומר אז יבינו כולם שה' גדול הוא באמת.

רבי מרדכי באנט וכך מפרש גם רבי יצחק שמלקיש בספר בית יצחק

גדול ונורא קדוש הוא וְט. ג.

קדוש פרושו נבדל, כשהמדובר בה' אלקי ישראל הוא נקרא קדוש, כשהמדובר בה' אלקי עולם הוא נקרא נורא. ובראש השנה ויום כיפורים שהוא דן את כל העולם, וממליכים אותו למלך העולם, אומרים "אחד אלקינו גדול אדונינו קדוש ונורא שמו", ונקרא תמיד קדוש מישראל ונורא בגוים שמראה גדולתו הן הן נוראותיו להציל כבשה אחת מבין שבעים זאבים. קדוש היינו גדול בציון בקרב ישראל, ונורא היינו רם על כל העמים. ובתהלים {קיא. ט} נאמר: "פדות שלח

לעמו צוה לעולם בריתו קדוש ונורא שמו, קדוש פדות שלח לעמו, ונורא צוה לכל העולם, בריתו ז' מצוות.

רבי חיים פינקלשטיין - שכיילי חיים

ועו מלך משפט אהב אתה כוננת מישרים משפט וצדקה ביעקב אתה עשית וְט. כו.

.7

פירוש פסוק זה על פי הנודע, שאם עושה ה' משפט באדם לחייבו מיתה על עבירה שעבר ובדוב רחמנותו חיים עליו, טובה חיובתו בטובתו, עשיר בשורו, ואלמנה בתרנגולתה, נמצא שאם לא היה מקדים להם הקב"ה שור או תרנגולת היו מוכרחים למות, כך שעושה הקב"ה עם האדם קודם צדקה להשפיע לו איזה דבר להתכפר בו, ואחר כך דן אותו ומתכפר בממונו כאמור "משפט וצדקה".

אסיפת אמרים

רוממו ה' אלהינו והשתחוו להדום רגליו קדוש הוא, רוממו ה' אלהינו והשתחוו להר קדשו כי קדוש ה' אלהינו וְט. כו-ס.

כי ענין אלהי איננו חל על האיש אלא כפי הזדמנותו לו אם מעט מעט, ואם הרבה הרבה, ואילו היינו מזדמנים לקראת אלהי אבותינו בלבב שלם ובנפש חפצה, היינו מוגעים ממנו מה שפגעו אבותינו במצרים, ואין דבורנו השתחוו להר קדשו, והשתחוו להדום רגליו, ומחזיר שכינתו לציון, וזולת זה, אלא כצפוף חוזר וְט. כו-ס.

הכחודי - מאמר שני

משה ואהרן בכהנו ושמואל בקוראי שמו... וְט. ו.

ידוע שתכונת משה היתה שהשכינה היתה מדברת מתוך גרונו, וכמו כן מצינו באהרן הכהן, בעת ששימש בכהונה, היה השם יוצא מתוך פיו, כמאמר הד"ל (יומא טו.) שהיו שומעים שם המפורש יוצא, משמע שיצא מעצמו. ותכונה זאת באמת מצינו גם בשמואל הנביא, שאמר בתוכחתו "וישלח ה' את ירובעל ואת בדן ואת יפתח ואת שמואל וגו'" (שמואל א יב. יא.) והיה

מחראוי שיאמר 'ואת יפתח ואותי', דהרי הוא בעצמו אמר זאת. על כרחך צריך לומר, דאז היתה השכינה מדברת מתוך גרונו, ולא היה יכול לומר 'ואותי', לכן אמר 'ואת שמואל'.

זהו פירוש הפסוק "משה, ואהרן בכהניו", בעבודת כהונתו, "ושמואל בקוראי שמר", דהיינו בעת שקרא את שמו באמרו "ואת שמואל", חיו שלשתם בתכונה אחת, שהשכינה היתה מדברת מתוך גרונם.

רבי יצחק אליהו לנדא, מגיד דוילנא - כפליים לתושיה

משה ואהרן בכהניו... וְגַם ה.

על פי מה שכתוב בזוהר, דמי שעוסק באיזה מצוה מחיים, נטפל אחר כך לעוסקים בה, ומכ"ש מי שהוא ראשון בזה, שהוא השורש והמקור, והנה משה כהן בכהונה גדולה תחלה, כמבואר בזבחים (דף קט), ואהרן הוא השורש. ע"כ הם נטפלים לכהנים המבדכים... ע"ש. והנה בין לענין לימוד תורה לישראל מה שקיבל מסיני, היה משה רבינו הראש וראשון, ובין לענין תפילה על ישראל, וזהו שכתוב "משה ידבר בלי עתיד, וממילא והאלקים יענו בקול", וכאמור "והוא יענם", כפירוש התפילה למשה.

רבי דוד שפרבר - מכתם לדוד

בעמוד ענן ידבר אליהם שמרו עדותיו וחוק נתן למו וְגַם ז.

לעניות דעתי יש לרמז בפסוק זה דברי הגמרא (ראש השנה ז:), "הרי שהיו ישראל רשעים גמורין בראש השנה, ופסקו להם גשמים מועטים, ולסוף חזרו בהן, להוסיף עליהן אי אפשר שכבר נגזרה גזירה, אלא הקב"ה מורידן בזמן על הארץ הצדיקה להן", עיין שם. וזה ירמז בכתוב הלזה, בעמוד ענן ידבר אליהם, שיהיו עננים מביאי מטר מועטים, כמ"ש בספר ישעיה (ה. ז.), "ועל העבים אצוה מהמטיר עליו מטר". ועיין בכלי יקר לנאמן דברי שמואל לאליהו ע"ש. וענין הענן ענין הגשמים יהיה במידת הדין, ודיבור לשון קשה, עיין מכות (יא.), אם אחר כך שמרו עדותיו, דהיינו שחזרו בהן בתשובה והתנהגו וקיימו את התורה, אז אפילו ממיעוט עננים ומגשם המעט, בא שובע וברכה שיהיה להם לאכול ולשבוע, דחוק לישנא דמוזני הוא, כגמ' (ביצה טו.),

על הפסוק "ואכלו את חוקם". וזה שאמר, שמרו עדותיו, היינו שחזרו בהם וקיימו התורה, אז וחוק, פרנסה נתן למו, אפילו ע"י הגשמים המעטים כאמור בחז"ל, וד"ק.

רבי יצחק ווייס - שיה יצחק

ה' אלהינו אתה עניתם אל נושא היית להם... וְגַם ח.

פירוש, כי לפי גודל מעלת האיש כן צריך להיות לו מדת הענוה והשפלות, כמו שמצינו בהקב"ה כביכול, "כל מקום שאתה מוצא גדולתו שם אתה מוצא ענוותנות", וכן אמר הלל "הגבהתי היא השפלותי", וכן היה כאמת אצל משה רבינו שהיה במרום ופה אל פה דבר בר לכן היה שפל בעיניו, כמ"ש "והאיש משה עניו מאד". וזה אתה עניתם, שהבאת אותם למדת הענוה, ע"י אל נושא היית להם. כל מה שהגבהת אותם, יותר היו במעלות הענוה. לכן כאשר ראו העם כי בושש משה לרדת מן החר, פי' כי נתבייש משה לרדת, וחיה ירא מזה כי כאשר ירד למטה יהיה לרב ומנהיג, והיה טוב לו יותר שיעמוד למעלה במדת הענוה. לכן הם דמו כן בנפשם כי לא יבוא עוד אליהם מחמת גודל הענוה. וזה שאמרו "כי זה משה האיש לא ידענו מה היה לו". פירוש מדת "מה" היא הענוה הגדולה, כמ"ש "ונחנו מה", כי לפי גודל המעלה יבוא יותר למדת הענוה.

רבי שלמה מרדומסק - הפאת שלמה

אל נושא היית להם ונוקם על עלילותם וְגַם ט.

בספר תורת חיים, בבא קמא (דף ב'), מבאר דאף על גב שהקב"ה דן את כל העולם במדת רחמים, אבל את הצדיקים דן במדת הדין בלבד, כיון שיכולין לעמוד כדן ושורת הדין אינו מוחזר אפילו כחוט השערה, ואפילו על חטא כל דהו לפי שורת הדין העונש חמור מאוד, ולכן נענשו משה ואהרן ודוד ואבינו וא כיוצא בהן על חטא קטן, ונראה דזה מאי דכתיב, אל נושא היית להם, שהקב"ה נשא עון כלל ישראל ברחמים בזכותם, אבל ונוקם על עלילותם של משה ואהרן כי הקב"ה דן אותם במדת הדין בלבד.

מֶלֶךְ בְּנֵי-עַמּוֹן כָּא עֲלִיכֶם וְתֹאמְרוּ לִי
 לֹא כִּי-מֶלֶךְ יִמְלֹךְ עָלֵינוּ וַיְהִי
 אֱלֹהֵיכֶם מִלְכֶכֶם: י וְעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ
 אֲשֶׁר בְּחַרְתֶּם אֲשֶׁר שְׁאַלְתֶּם וְהִנֵּה נָתַן
 יְהוָה עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ: י אַסִּיתִירְאוּ אֶת-
 יְהוָה וְעִבְדֶתֶם אֹתוֹ וְשָׁמַעְתֶּם בְּקוֹלוֹ
 וְלֹא תִמְרוּ אֶת-פִּי יְהוָה וְהִיתֶם גַּם-
 אִתְּכֶם וְגַם-הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר מֶלֶךְ עֲלֵיכֶם
 אַחֵר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: טו וְאִם-לֹא
 תִשְׁמָעוּ בְּקוֹל יְהוָה וּמְרִיתֶם אֶת-פִּי
 יְהוָה וְהִיתָה יַד-יְהוָה בְּכֶם וּבְאַבְוֹתֵיכֶם:

פון אַתּא אַליכון
 וְתֹאמְרוּ לִי לֹא אֱלֹהֵינוּ
 כִּי-מֶלֶךְ יִמְלֹךְ עָלֵינוּ וַיְהִי
 אֱלֹהֵינוּ מִלְכֵנוּ:
 וְעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ
 אֲשֶׁר בְּחַרְתֶּם אֲשֶׁר שְׁאַלְתֶּם
 וְהִנֵּה נָתַן יְהוָה עָלֵינוּ
 מֶלֶךְ: אַסִּיתִירְאוּ אֶת-
 יְהוָה וְעִבְדֶתֶם אֹתוֹ וְשָׁמַעְתֶּם
 בְּקוֹלוֹ וְלֹא תִמְרוּ אֶת-
 פִּי יְהוָה וְהִיתֶם גַּם-
 אִתְּכֶם וְגַם-הַמֶּלֶךְ
 אֲשֶׁר מֶלֶךְ עֲלֵיכֶם אַחֵר
 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: טו וְאִם-
 לֹא תִשְׁמָעוּ בְּקוֹל יְהוָה
 וּמְרִיתֶם אֶת-פִּי יְהוָה
 וְהִיתָה יַד-יְהוָה בְּכֶם
 וּבְאַבְוֹתֵיכֶם:

רש"י

(יד) והיתה גם אתם. ותקיימו לאורך ימים, גם אם גם המלך: (טו) והיתה יד ה' בכם ובאבותיכם. כלומר, והיפה נכס אמר שהיה בלבותיכם. ורבותי אמרו נכס ובלבותיכם, טעמי שכי, והיא מכת ציון על הממס:

מצודת דוד

זהו זמר. אבל ה' הוא מלכם והוא הלוחם מלחמותיכם עם השופט אשר יהיה, ואם כן הסלחם עשו כשאלת המלך כי הלא אמרתם שלא מצאתם בידו מאומה, והלא ראיתם שאין מעצור לה' להשיע ביד השופט ומבלי מלך: (יג) ועתה הנה המלך הנה הוא מולך ועוסד: אשר בחרתם. רוצה לומר הלא זהו המלך אשר בעבור התשופה שעשה בחרתם בו, אחר אשר שאלתם על המלך והקבי"ה הסכים על ידכם והמליכו, חזרתם ובחרתם בו מעצמיכם, ואם כן אחר כל זה שוב אין להשיב ומלך ימלוך: (יד) אם תיראו. רוצה לומר אך אם תיראו את ה' וגו', או כולכם תהיו אחר ה' כי הוא ילך לפניכם למלחמה ואתם תלכו אחריו: (טו) יד ה'. מכת יד ה': ובאבותיכם.

רד"ק

של נביאים מתנבא ולא היה יודע מה היה מתנבא, שנאמר וישלח ה' את ידו ואת פתח ואת שמואל, אותו לא אמר אלא ושמואל, לפי שלא היה יודע מה היה מתנבא: (יגיד) אשר בחרתם אשר שאלתם. האלף בסגול, וכן הלא שאלתם עובר דרך (איוג כא כט): נתן ה' עליכם מלך. פירוש להושיעכם אם תיראו את ה': (טו) ובאבותיכם. כמו ובמלככם, כי הארון לעם כמו האב לבן, וכן אמר (כאישׁ מה ה) וישמיני לאב לפרעה. ויונתן תרגם כמא דהות באבהתכון.

מדרשי חז"ל

(טו) והיתה יד ה' בכם ובאבותיכם. אמר ליה לחבי יתכן באו חברים לכלל וגזרו שיחטטו בקברות זרעים ויצאו המרים. [מה העטען] מפני ששמהים כיום מתחטטין. [ועיין רש"י]. [בפני כג.]:

וַיִּשְׁכְּחוּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיִּמְכְּרוּ
 אֹתָם בְּיַד סִיסְרָא שַׂר-צֶבֶא חֲצוֹר
 וּבְיַד-פְּלִשְׁתִּים וּבְיַד מֶלֶךְ מוֹאָב וַיִּלְחֲמוּ
 בָּם: וַיַּעֲקוּ אֶת-יְהוָה וַיֹּאמְרוּ חַטָּאנוּ
 כִּי עֹזְבוּ אֶת-יְהוָה וְנַעֲבַד אֶת-
 הַבְּעָלִים וְאֶת-הַעֲשָׂתוֹת וְעַתָּה הִצֵּלְנוּ
 מִיַּד אֹיְבֵינוּ וְנַעֲבֹדָה: ז יֵשֶׁלַח יְהוָה
 אֶת-יִרְבֵּעַל וְאֶת-בְּרוֹן וְאֶת-יִפְתָּח
 וְאֶת-שְׁמוּאֵל וַיִּצַּל אֶתְכֶם מִיַּד אֹיְבֵיכֶם
 מִסֹּכִיב וַתֵּשְׁבוּ בְּמָח: י וְהִירְאוּ כִּי נָחַשׁ
 וַנְּפַלַח קְדָמָי: יא וַיִּשְׁלַח ה' ית גִּדְעוֹן וְיֵת שְׁמִשׁוֹן וְיֵת יִפְתָּח וְיֵת שְׁמוּאֵל וְיִשִּׁיב יִתְכוֹן
 מִיַּד פְּעֲלֵי רִבְבִיכּוֹן מִסַּחֹר סַחֲרָה וְיִחַיְתָנוּ לְרוּחָנוּ: יב וְחִזְיוֹן אֲרִי נָחַשׁ מִלְכָּא דְבְנֵי

רש"י

(יא) ירובעל. זה גדעון: בדין. זה שמשון. ושמואל, לומר לך הקל גדונו כמזר גדונו, כל שמשנת דן גל: ואת יפתח. הרי שלושה קלי בית דין המתמנה על הדור לדרך לילך אמרו שולם עם שנושה ממורי טולם, משה ואהרן כללו הוא לזכר שגמריים:

מצודת ציון

(ט) וישכחו. ובבואם לארץ שכחו את ה', ומסרום ביד העובדי גלולים: וילחמו בם. רוצה לומר כי מתחילה לחמו בישראל ולאחר זה מסרום בידים:

מצודת דוד

(י) ויאמרו חטאנו. ויאמר כתיב, וקרי ויאמרו, והכתיב על דרך כלל, והקרי על דרך פרט: (יא) וישלח ה' את ירובעל וגו'. עם כי לא היו מולכים בישראל, הציל ה' אתכם על ידיהם מיד אויביכם היושבים מסביב: (יב) ותיראו. רוצה לומר אבל אתם כאשר ראיתם שבא עליכם מלחמה, אמרתם לי לא נהיה כאבותינו אשר היה השופט יוצא לפנינו במלחמה, כי אם מלך ימלוך עלינו והוא ילחם מלחמתנו:

רד"ק

(י) ויאמרו חטאנו. ויאמר כתיב, וקרי ויאמרו, והכתיב על דרך כלל, והקרי על דרך פרט: (יא) וישלח ה' את ירובעל וגו'. עם כי לא היו מולכים בישראל, הציל ה' אתכם על ידיהם מיד אויביכם היושבים מסביב: (יב) ותיראו. רוצה לומר אבל אתם כאשר ראיתם שבא עליכם מלחמה, אמרתם לי לא נהיה כאבותינו אשר היה השופט יוצא לפנינו במלחמה, כי אם מלך ימלוך עלינו והוא ילחם מלחמתנו:

מדרשי חז"ל

(יא) וישלח ה' את ירובעל וגו'. וירובעל זה גדעון, ולמה נקרא שמו ירובעל, שעשה מריבה עם הבעל, בדין זה שמשון ולמה נקרא שמו בדין, שבא משפט דן, יפתח כמשמעו. [ועיין רש"י]. [ועיין לעיל פסוק ג. ראש השנה ב.]: